

สังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอิทธิพลต่อศิลปะประวัตศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ

วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ทางความคิดของนักประพันธ์ในยุคใดยุคหนึ่ง และสังคมที่เขาอยู่มีส่วนกำหนดความคิดของเขา และโดยเหตุที่นักประพันธ์เป็นประชาชน ซึ่งต่างก็มีฐานะทางชนชั้นที่แตกต่างกันไป ดังนั้นลักษณะแห่งชนชั้นที่นักประพันธ์อยู่จึงกำหนดความคิดของเขาด้วย บทละครประวัตศาสตร์ของ หลวงวิจิตรวาทการ ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของงานสร้างสรรค์ทางศิลปวรรณกรรม ก็ย่อมอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคมที่ผลิต คือ สังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และยอมแสดงทัศนะทางสังคมการเมือง ผ่านทางโลกทัศน์ของ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งอยู่ในชนชั้นปกครอง/

โดยเหตุที่บทละครประวัตศาสตร์ของ หลวงวิจิตรวาทการ ส่วนใหญ่แต่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมี 2 ช่วงคือ ช่วงแรก พ.ศ. 2481-2487 และช่วงที่ 2 พ.ศ. 2491-2500 ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของสังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อบทละครประวัตศาสตร์ของ หลวงวิจิตรวาทการ จึงต้องแบ่งออกเป็น 2 ช่วงด้วย ทั้งนี้เพราะผู้เขียนตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า "การคลี่คลายขยายตัวของวรรณกรรมย่อมเป็นไปตามการคลี่คลายของสังคม"¹

4.1 สังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2481 - 2487) มีอิทธิพลต่อบทละครประวัตศาสตร์ของ หลวงวิจิตรวาทการ

สังคมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงแรก เป็นยุคแห่ง "การสร้างชาติ"² เพื่อนำไทยไปสู่ความเป็นมหาอำนาจตามแผนการของ "ท่านผู้นำ" จอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ อ้างถึงแล้วในบทที่ 2 : วรรณกรรมกับสังคม, หน้า 8.

² อ้างถึงแล้วในบทที่ 3.1 : สภาพสังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1, หน้า 17.

พยายามทุกวิถีทางที่จะปลูกฝัง "ลัทธิชาตินิยม" ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เช่น กำหนดรัฐธรรมนูญ 12 ฉบับ เมื่อ พ.ศ. 2482 - 2485 และตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2485 นอกจากนั้น ยังพยายามสร้างสิ่งเร้าใจต่าง ๆ เพื่อรวมพลังประชาชน ให้สนับสนุนนโยบาย "เชื้อผู้นำ" และ "ชาตินิยม" ของตน เช่น คังวรรมคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น โดยมี พณฯ ทาน จอมพล.พิบูลสงคราม เป็นนายกและประธานกรรมการ และออกหนังสือ "วันนะคดีสาน" ตั้งแต่พ.ศ. 2482 - 2487 นักเขียนประจำโตเก้ ทานผู้หญิงละเอียค พิบูลสงคราม และพระยาสุนทรพิพิธ เป็นต้น "วันนะคดีสาน" นี้จึงเป็นเครื่องมือของจอมพล.พิบูลสงคราม ในการสนับสนุนนโยบาย "เชื้อผู้นำ ชาตินิยม"

นอกจากนั้น จอมพล.พิบูลสงคราม ยังใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อนโยบายของท่าน เขียนบทความโดยใช้นามปากกา "สามัคคีชัย" และ "อกไก" ส่งไปลงหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เป็นประจำ "บทความที่ส่งมาจากทำเนียบรัฐบาลของ "สามัคคีชัย" และ "อกไก" ซึ่งมีลักษณะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้เกิดความเข้าใจผิด นำไปมากกว่าน่าเชื่อถือ ... เป็นการโฆษณาที่ไม่ใคร่มีศิลปะ" ¹ จอมพล.พิบูลสงคราม ยังใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงในการเผยแพร่ลัทธิ "เชื้อผู้นำ" และลัทธิ "ชาตินิยม" เช่น รายการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และ นายคง รักไทย จัดโดย นายสังข์ พัมโนทัย และนายคงศักดิ์ คำศิริ ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของ จอมพล.พิบูลสงคราม ในช่วงเวลานั้น

จอมพล.พิบูลสงคราม ยังพยายามสร้างศรัทธาในตัวผู้นำและความภาคภูมิใจในเกียรติของชาติ โดยใช้จิตวิทยาการเมืองทุกรูปแบบที่ส่งผลต่อแผนการสร้างชาติ โดยเฉพาะการใช้จิตวิทยาการชักจูงใจมวลชน (Mass Suggestion) ทั้งนี้-

¹พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง, โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 69 - 70.

อาจดำเนินการตามข้อเสนอแนะของหลวงวิจิตรวาทการ ผู้ซึ่งเคยผ่านการฝึกฝนสมองและจิตวิทยาที่ Pelman Institute ขณะที่ เป็นเลขานุการสถานทูตอยู่ที่ปารีส

หลวงวิจิตรวาทการ ได้เสนอความคิดไว้ว่า การเผยแพร่ลัทธิหรือนโยบายทางการเมืองแก่คนหมู่มากหรือมวลชนนั้น ความสะเทือนใจ (Emotion) สำคัญกว่าเหตุผล (Reason) / ด้วยเหตุนี้ หลวงวิจิตรวาทการ จึงมีหลักในการเผยแพร่นโยบายทางการเมืองว่า * การเรียกร้องความเชื่อถือจากชุมนุมชนหมู่มากนั้น ต้องพยายามให้เชื่อมากกว่าเข้าใจ ต้องพยายามทำให้เกิดความสะเทือนใจมากกว่าที่จะชี้แจงเหตุผล¹* ดังนั้น จอมพลป.พิบูลสงคราม ซึ่งมีความไวเนื้อเชื่อใจและมีความเชื่อมั่นในความคิดของหลวงวิจิตรวาทการ จึงเริ่มเห็นความสำคัญของศิลปวรรณกรรม² เพราะ "ทุกรัฐบาลต้องอาศัยศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์หนึ่ง สำหรับชูเกียรติแห่งประเทศของตน"³ รัฐบาลของจอมพลป.พิบูลสงคราม จึงดำเนินการเผยแพร่ "ลัทธิชาตินิยม" โดยใช้ศิลปวรรณกรรม เป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น แสดงแสนยานุภาพของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เพื่อให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและภูมิใจในชาติ โดยมอบให้ภาพยนตร์เสียงศรีกรุงดำเนินการสร้างภาพยนตร์เรื่อง "เลือดทหารไทย" ชุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) เป็นผู้แต่งบทภาพยนตร์ เมื่อ พ.ศ. 2477 ทั้งนี้กรมโฆษณาการได้นำออกฉายทั่วราชอาณาจักร และในปี พ.ศ. 2482 ภาพยนตร์เสียงศรีกรุงได้สร้าง "ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ตอนสำคัญขึ้นเยี่ยม ค่ายบางระจัน ... ภาพยนตร์นี้ได้รับความอุปการะจากรัฐบาลไทย"⁴ และให้พรานบูร เป็นผู้แต่งบทภาพยนตร์ต่อมาปี พ.ศ. 2483 กองทัพอากาศได้ตั้งกองภาพยนตร์ขึ้น และสร้างภาพยนตร์เรื่อง "บ้านไร่ นาเรา" ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของชุนวิจิตรมาตรา ทั้งนี้ดำเนินการตามเค้าเรื่องซึ่งจอมพลป.พิบูลสงคราม ให้แนวทางไว้คือ แสดงชีวิตชาวนาที่มีฐานะสูงตามแบบอย่าง-

¹หลวงวิจิตรวาทการ, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : เสริมวิทย-บรรณาการ, 2493), หน้า 69.

²ศิลปวรรณกรรม หมายถึงงานเขียนทุกประเภทที่มีศิลปะ รวมถึงบทภาพยนตร์ บทลิเก บทละคร และเพลง-ควาย.

³หลวงวิจิตรวาทการ, "นาฏศิลป์", วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2, หน้า 76.

⁴ประมวลกวี, 6 มิถุนายน 2482, หน้า 1.

ต่างประเทศ "บ้านไร่นาเรา เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เพราะเรากำลังสร้างชาติของเราให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนา เป็นภาพยนตร์ที่กระตุ้น - เตือนให้ชาวเราทราบถึงความมุ่งหมายอันดีนี้" ¹

นอกจากนั้น รัฐบาลยังเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมไปสู่ประชาชนโดยสอดแทรก เข้าไปในศิลปวรรณกรรมที่ประชาชนนิยม เช่น "ชาวไทยในเมฆสองสอนพูดภาษาเงี้ยว เป็นพื้น ชาวพื้นเมืองชอบคุยเเก และพวกนี้ฟังเสียงร้องและพูดของพวกเเกได้ดีมาก ซึ่งเป็นที่หวังกันว่า ข้าหลวงประจำจังหวัดจะได้ดำเนินการในทางเอาภาษาเเกเป็น - เครื่องมือชักจูงอีกด้วย" ²

และในยุคที่รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม สร้างวัฒนธรรมโดยให้ข้าราชการ ชายหญิงฝึกซ้อมรำวงทุกวันพุธนั้น เพลงรำวงซึ่งมีมากกว่า 60 เพลง "เนื้อร้องส่วน - ใหญ่เป็นเรื่องรักชาติ สร้างชาติ และเชื่อกุณนำ" ³แทบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี การปลุกกระแสมโนทัศน์ของมวลชนให้เกิดชาตินิยมและความ - รักชาติที่รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญสนับสนุนเป็นอันมากอีกวิธีหนึ่งก็คือ - การปลุกใจควยบทละครประวัติศาสตร์ และเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง อยู่ในชั้นปกครอง ซึ่งต้องการ "สร้างชาติ" โดยใช้ "ลัทธิชาตินิยม" ดังนั้น ทศนคติต่าง ๆ ของหลวง - วิจิตรวาทการ ที่แสดงออกมาในงานประพันธ์ โดยเฉพาะงานประพันธ์ประเภทประวัติ - ศาสตร์จึงผ่าน "แว่นตาชาตินิยม" ⁴แทบทั้งสิ้น ในฐานะที่หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ - สนใจประวัติศาสตร์มาก อีกทั้งมีความรู้ด้านจิตวิทยาและมีวาทศิลป์ในการโน้มน้าวจิตใจ

¹ ประชาชาติ, 27 เมษายน 2485, หน้า 1.

² สุภาพบุรุษ, 19 มีนาคม 2482, หน้า 1.

³ แกมสุข นวมานนท์, "การสร้างชาติของจอมพล.พิบูลสงครามสมัยสงคราม - โลกครั้งที่สอง", รวมปาฐกถา ..., หน้า 104.

⁴ ดูรายละเอียดในบทที่ 3.3 หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักการเมือง, ในฐานะนักประวัติศาสตร์ และ ในฐานะนักประพันธ์

แบบนักการทูต ประกอบกับเป็นผู้มีความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงในการทำงาน พยายามสร้าง
 ความดีเด่นดวยงาน ดังนั้น รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม จึงเล็งเห็นว่า หลวงวิจิตร-
 วาทการ จะสามารถนำความรู้ความสามารถมาประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองนโยบาย
 ทางการเมืองของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี จึงแต่งตั้งให้ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดี-
 กรมศิลปากร (พ.ศ. 2477 - 2483) และเมื่อหลวงวิจิตรวาทการ ได้รับมอบ-
 หมายจากรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ให้ "ปลูกตนรักชาติ" ขึ้นทางกรมศิลปากร
 ก็ปรากฏว่าในระยะเวลา 5 ปีเศษ ท่านได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างค่านิยมด้าน -
 ความรักชาติให้แก่ประชาชนเป็นอย่างดี เครื่องมือสำคัญที่ท่านใช้ตอบสนองนโยบาย
 ของรัฐบาลคือ บทละครประวัติศาสตร์ และเพลงปลุกใจที่อยู่ในบทละครนั่นเอง

บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ กับ "ลัทธิชาตินิยม"

✓หลักจิตวิทยาการเมืองถือว่า "ความรักชาติเป็นสัญชาตญาณ"¹ และคนไทย
 โดยทั่วไปแล้วเป็นคนที่ละเอียดอ่อนในเรื่องความรักชาติของตน เป็นความรู้สึกที่ซ่อน-
 อยู่ภายใน แต่เมื่อเอ่ยถึง "ชาติ" แล้ว คนไทยโดยทั่วไปมักจะนึกถึงชาติในเชิง-
 ประวัติศาสตร์ การสืบทอดมาของชาติแต่โบราณ ดังนั้น ความรักชาติจึงเป็นความรัก
 ความรุ่งเรืองของชาติในอดีต มิได้นึกถึงชาติในยามปรกติในสังคมปัจจุบันเท่าไรนัก
 ดังนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งมีความรู้ด้านจิตวิทยาและเชี่ยวชาญในการเขียนประวัติ-
 ศาสตร์ชาตินิยม² อยู่แล้ว จึงนำเนื้อหาทางประวัติศาสตร์มาแต่งเป็นบทละคร ซึ่งเป็น
 "รูปแบบหนึ่งของงานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม สามารถสะสมและซึมซาบเข้าสู่สำนึก
 ของคน และสร้างทัศนคติอย่างหนึ่งแก่ผู้ชมและสังคมในวงกว้างได้ โดยการสื่อสาร-
 ทางรูปร่างและท่าทางเป็นสำคัญ"³ หลวงวิจิตรวาทการ จึงใช้บทละครประวัติศาสตร์
 เป็นพาหนะในการนำความคิดเรื่อง "ชาตินิยม" ไปสู่ประชาชน เพื่อตอบสนองนโยบาย

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, จิตวิทยาการเมือง, หน้า 30.

² อ้างถึงแล้วในบทที่ 3.3 : หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักประวัติศาสตร์, หน้า 86.

³ มนตรี กรรพุมมาลัย (ผู้รวบรวม), "บทบาทละครกับการเมือง",
 จะเป็นนักประพันธ์ทั้งสำนักในอำนาจของวรรณกรรม ... , หน้า 141.

ของรัฐบาล ทั้งนี้และทั้งนี้ ละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเรียกว่า "ละครศิลปะการ" ¹ ได้รับความสนับสนุนและความอุปการะจากรัฐบาลเป็นอันมาก ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เกิดขึ้น- จากแรงผลักดันทางการเมืองในสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1

ในช่วงเวลาที่หลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร (พ.ศ. 2477 - 2483) ท่านได้แต่งบทละครประวัติศาสตร์รวม 11 เรื่อง ได้แก่ นเรศวรประกาศ- อิศรภาพ (พ.ศ. 2477), พระราชธิดาพระร่วง (พ.ศ. 2477), เลือดสุพรรณ (พ.ศ. 2479), ราชมยุ (พ.ศ. 2479), พระเจ้ากรุงธน (พ.ศ. 2480), กีกกลาง (พ.ศ. 2480), เจ้าหญิงแสนหวี (พ.ศ. 2481), มหาเทวี (พ.ศ. 2481), เบญจเพศ (พ.ศ. 2481), นานเจ้า (พ.ศ. 2482), ~~และพมหาราช~~ และพมหาราชเมือง (พ.ศ. 2483) อันเป็นเรื่องสุดท้ายในช่วงแรกนี้

บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ แต่ละเรื่องมีเนื้อหาปลุกเร้า- ใจให้รักชาติบ้านเมือง โดยเน้นให้เห็นถึงดินก่าเนกของชนชาติไทย การถูกชาติอื่น- มารุกราน การกอบกู้เอกราชของชาติ ความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของชาติ ในอดีต ทั้งนี้และทั้งนี้ ได้สอดแทรกทัศนคติเกี่ยวกับ "ลัทธิชาตินิยม" ให้แก่ประชาชน โดยการขำอยู่เสมอว่า ความรักชาติต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด การยอมสละแก่กระทั่งชีวิต และเลือดเนื้อเพื่อชาติ หลวงวิจิตรวาทการ แต่งบทละครประวัติศาสตร์โดยการเลือก ประวัติศาสตร์ตอนที่สำคัญและน่าประทับใจจากประวัติศาสตร์ชาตินิยมของท่าน หรือนำ- ชื่อเมือง ภูมิภาค หรือชื่อบุคคลในประวัติศาสตร์มาผูกเรื่อง สร้างตัวละคร และสร้างบทบาทให้ตัวละคร โดยดำเนินตามความคิดที่ว่า

การแสดงละครฝึกกับแสดงตำนาน การแสดงตำนานต้องไม่ทำ- อะไรให้เกิดความจริง แต่การแสดงละครมีความจำเป็นต้องแถม-

¹ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ก่อตั้ง "ละครศิลปะการ" ขึ้น หลังจากที่ได้อัฒ- ติโรงเรียนนาฏดุริยางคศิลป์ในกรมศิลปากร.

ต่อเติมสี่ ใหม่นี้เรื่องรักโศกเป็นส่วนประกอบ มิฉะนั้นก็ไม่สามารถ
จะเป็นละครใด วิธีการแต่เดิมสี่ต่อเติมเช่นนี้ โศกทำขึ้นมาในวรรณคดี
และบทละครประวัติศาสตร์ทั้งหลายทั่วโลก ... แม่สมเด็จฯ พระมหา-
ธีรราชเจ้า พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของเรา ก็โปรดงใช้วิธีเดียว
กันนี้ เช่น ในพระราชอินทร์บทละครเรื่อง พระร่วง เป็นต้น ¹

การแต่งบทละครประวัติศาสตร์ ของหลวงวิจิตรวาทการ ใค้นำจิตวิทยา
มาใช้เป็นอย่างมาก เพราะ "นาฏศิลป์ กับจิตวิทยาเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกัน" ² ท่าน-
ใช้จิตวิทยาในการผูกเรื่องให้คนดูประทับใจในบทบาทของตัวละคร หมดเสียด้วยกัน
ก็ซึมซับความคิดเกี่ยวกับ "ลัทธิชาตินิยม" ตามนโยบายของรัฐบาลเข้าไปด้วย ดังนั้น
จึงอาจกล่าวได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นพาหะในการ-
นำความคิด "ลัทธิชาตินิยม" ไปสู่ประชาชน ดังที่ผู้เขียนจะวิเคราะห์ในรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

1) การปลุกใจให้รักชาติ โดยกล่าวถึงถิ่นกำเนิดของชนเผ่าไทย

หลวงวิจิตรวาทการ พยายามปลุกฝังความคิดให้ประชาชนเชื่อว่า ชนชาติ-
ไทยเคยเป็นใหญ่อยู่ในดินแดนจีนมาก่อน มีถิ่นกำเนิดมาจากเทือกเขาอัลไต แต่ถูก
จีนรุกราน จึงอพยพลงมาจากไต มาอยู่นานเจ้า และเมื่อถูกจีนรุกรานอีก ก็อพยพ
มาทางใต้เรื่อย ๆ แล้วแบ่งออกเป็นสาย ๆ พวกหนึ่งไปทาง-
ซ้ายเป็นญวน ซึ่งในที่สุดก็ถูกจีนกลืนชาติไป อีกพวกหนึ่งมาทางขวาเป็นไทยใหญ่ อยู่-
บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน และขยายเขตไปถึงแม่น้ำอิรวดี เลยขึ้นไปถึงพรมแดนอินเดียน
เป็นไทยอาหม ส่วนพวกไทยน้อยที่ลงมาจากนานเจ้าก็ไปตั้งอาณาจักรสิบสองจุไทย

¹หลวงวิจิตรวาทการ, "คำประกาศก่อนแสดง", สี่ราชเทโย (ฉบับอัด -
สำเนา ของคณะวิจิตรศิลป์), ไม่ปรากฏหน้า.

²นาฏศิลป์ ในความหมายของหลวงวิจิตรวาทการ มีอยู่ 2 ชนิดคือ การแสดง-
เรื่อง เช่นละคร และการแสดงบทฟอเนร่า หรือที่เรียกว่า ระบาย.

³หลวงวิจิตรวาทการ, "นาฏศิลป์", วิจิตรวาทการอันสรณ เล่ม 2, หน้า 80.

ในถิ่นที่เรียกว่าแหลมทอง หลวงวิจิตรวาทการ จึงใช้แนวความคิดนี้เป็นแก่นของเรื่อง (theme) ในบทละครเรื่อง น่านเจ้า¹ คือ คนไทยในน่านเจ้า กำลังจะถูกจีน-ก๊กจีนชาติ จึงอพยพไปตั้งภูมิลำเนาใหม่ในแหลมทอง หลวงวิจิตรวาทการ สื่อความคิดสำคัญนี้โดยผ่านคำพูดของตัวละครตั้งแต่ฉากนำ มีชาย 2 คน ซึ่งในเมื่อถือกิ่งแก้วออกมาสนทนากันถึงเรื่องการอพยพของเผ่าไทย จากนั้นเจ้ามาสู่แหลมทอง แล้วผลัดกันท่องเพลงดนตรีประวัติศาสตร์² ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ประพันธ์ ตอนที่กล่าวถึงการอพยพของชนเผ่าไทยมาสู่แหลมทอง นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังสื่อความคิดสำคัญนี้ในคำพูดของตัวละครสำคัญ คือ กิ่งแก้ว ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเลือกทางที่จะให้ชาติไทยอยู่รอด ดำรงรักษาความเป็นไทยไว้ โดยการอพยพไปตั้งบ้านเมืองสร้างชาติไทยใหม่ คือ

เราจะได้อิถุนใหม่ ตั้งภูมิลำเนาของไทย ตั้งประเทศไทยได้ใหม่
ถ้าเราไม่ทำอย่างนั้น และลาชาติไทยในน่านเจ้าเสื่อมสูญไป ชาติ-
ไทยก็จะสูญชาติไปทั้งหมด แต่ถาพวกเราไป ไทยทางโนนยังมีอยู่
ชนชาติไทยในภายหน้าจะตองยอมรับว่า เราทำถูกในการที่เราทิ้ง-
น่านเจ้าไปสร้างชาติไทย³

หลวงวิจิตรวาทการ ยังย้ำความคิดนี้อีกโดยให้ตัวละครสำคัญอีกตัวหนึ่งกล่าวสรุปในตอนจบว่า "พี่น้องทั้งหลาย ... เป็นความประสงค์และเป็นคำสั่งของกิ่งแก้ว -
ว่าให้เราเดินทางต่อไป พวกเราตองปฏิบัติตาม พวกเราตองออกเดิน เดินกันต่อไป

¹ บทละครเรื่อง น่านเจ้า แต่งใน พ.ศ. 2482.

² เพลงดนตรีประวัติศาสตร์ เป็นงานประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ ประเภทคำกลอน เนื้อความเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติไทย ตั้งแต่การอพยพลงมาในแหลมทอง จนกระทั่งสิ้นสุดสมัยสุโขทัย เพลงดนตรีประวัติศาสตร์ได้เคยส่งกระจายเสียงและพิมพ์เป็นหนังสือแจกเผยแพร่ใน พ.ศ. 2482.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, "น่านเจ้า", กึ่งกลางและน่านเจ้า, อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบุญทรง ณะเกษม ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, 10 มีนาคม 2506. (พระนคร : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2506), หน้า 62.

เดินลงไปจนถึงแหลมทอง แหลมทองซึ่งจะไต่ถามในอนาคตว่า ประเทศไทย " 1

นอกจากหลวงวิจิตรวาทการ จะใช้ความคิดเกี่ยวกับดินกำเนิดของเผ่าไทย เป็นความคิดสำคัญในบทละครเรื่องนางเงาแล้ว ท่านยังใช้ความคิดนี้สอดแทรกในบทละครประวัติศาสตร์เรื่องอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบด้วย เช่น ในบทละครเรื่อง ศึกกลาง หลวงวิจิตรวาทการ ไต่ถามความคิดนี้สอดแทรกในคำพูดของตัวละครสำคัญในตอนจบเรื่องว่า "แหลมทองเป็นดินของไทย ไทยต้องรักใครกลมเกลียวกันเพื่อรักษาแหลมทองของเราไว้" 2 เป็นต้น

การที่หลวงวิจิตรวาทการ ต้องการให้ประชาชนเชื่อว่าชนชาติไทยเคยเป็นใหญ่ในดินแดนจีนมาก่อน ก็เพื่อให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของชาติไทย และในขณะเดียวกัน การกล่าวถึงการอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในแหลมทองของชนเผ่าไทย ตามประวัติศาสตร์ชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ ก็เพราะต้องการให้ประชาชนสำนึกในการต่อสู้ของบรรพบุรุษ เพื่อรักษาความเป็นไทยไว้ ดังนั้นจึงเป็นการปลุกใจให้ประชาชนรักความเป็นไทย และรักถิ่นฐานที่บรรพบุรุษได้สร้างและทิ้งเป็นมรดกไว้ให้

2) การปลุกใจให้รักชาติโดยการกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในอดีต

หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในสมัยสุโขทัย โดยใช้ความคิดนี้เป็นความคิดสำคัญ หรือเป็นแก่นของเรื่อง ราชธิดาพระร่วง 3 โดยแสดงให้เห็นอาณาเขตที่กว้างใหญ่ไพศาลของชาติไทยสมัยสุโขทัย จากคำพูดของพระราชธิดา ที่เดือนสติมะกะโทซึ่งพาพระนางหนีมาว่าไม่มีวันจะหนีพ้นพระบิดาไปได้ คือ

1 หลวงวิจิตรวาทการ, เรื่องเดิม, หน้า 73.

2 หลวงวิจิตรวาทการ, "ศึกกลาง", ศึกกลางและนางเงา, หน้า 29.

3 บทละครเรื่อง ราชธิดาพระร่วง แต่งใน พ.ศ. 2477.

สมัยพยุพราชมค้ำแห่ง พระบิดาของฉันทันนะ อาณาเขตของไทย
 ไคแผ่ไพศาลไปเพียงใด ที่สุดเหนือถึงหลวงพระบาง ที่ตะวันตก
 ตลอดฝั่งแม่น้ำโขง ที่สุดใต้สุดแหลมมะลายู ที่ตะวันตก จดอว-
 บังกะหลา เวศพระพุทธรูปที่ประทับอยู่ถึงเกาะลังกา พระบิดา
 ยังเชิญมาไว้เมืองไทยได้¹

นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังแสดงความยิ่งใหญ่ของไทยที่แผ่เข้าไป
 ในเมืองมอญ จากคำพูดของมะกะโทว่า "หม่อมฉันได้พาพระนางไปครั้งนี้ บุญบารมี
 ของพระนางจะช่วยให้หม่อมฉันคิดการใหญ่ได้สำเร็จ ... เมื่อหม่อมฉันจะเป็นใหญ่
 ในรามัญประเทศแล้ว มอญก็จะไคพั้งบุญไทย อำนาจของไทยก็จะแผ่ไพศาลยิ่งขึ้นไปอีก"²
 บทละครเรื่อง พระราชธิดาพระร่วง นี้ได้แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และอำนาจของไทย
 ในสมัยสุโขทัยที่แผ่ไพศาลได้อย่างเด่นชัด เป็นการปลุกใจให้ประชาชนรักความยิ่งใหญ่ของ
 ชาติไทยในอดีต

3) การปลุกฝังความคิด "แผนการรวมเผ่าไทย" นำไทยไปสู่ความเป็น- มหาอำนาจ

หลวงวิจิตรวาทการ ยังเสนอความคิดต่อไปอีกว่า ชาติไทยของเราเคยเป็น
 ชาติใหญ่มาแต่โบราณ แต่ต่างแตกฉานชานเช่นแยกกันเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ถ้าเรา-
 รวมชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ชาติไทยก็จะกลับเป็นชาติใหญ่หลวงเหมือนในอดีต
 ดังนั้น แนวความคิดเรื่อง การรวมชนชาติไทยเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อความเป็น-
 ปึกแผ่น ความมั่นคงของชาติ จึงออกมาในบทละครเรื่อง มหาเทวี³ โดยแก่นของเรื่อง
 แสดงให้เห็นว่า ชาวเชียงใหม่เป็นเชื้อชาติไทย และการที่เมืองเชียงใหม่จะอยู่รอดได้นั้น
 ต้องรวมกับกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นเชื้อสายชนชาติไทยเหมือนกัน ดังนั้น สิ่งที่พระนางจิริระ-
 ประภา หรือ มหาเทวี ประารถนามมากที่สุดก็คือ "ถ้าใดกลับขึ้นครองเชียงใหม่ ข้าเจ้า-

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, ราชธิดาพระร่วง, (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 1 - 2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

³ บทละครเรื่อง มหาเทวี แต่งใน พ.ศ. 2481.

จะทำความพยายามรวมลานนาไทยเข้ากับกรุงศรีอยุธยา เป็นขั้นแรกที่เราจะใคร่รวบรวม-
ชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน" ¹ ความปรารถนาของพระนางนี้ตรงกับพระราชดำริ-
ของพระชัยราชาซึ่งเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ว่า "เราเป็นเลือดเนื้อเชื้อไทยด้วย-
กัน ก็ควรจะได้อยู่รวมกัน" ² ดังนั้น นอกจากมหาเทวีจะเข้ากับกรุงศรีอยุธยาแล้ว -
ยังพยายามเกลี้ยกล่อมเจ้าครองนครต่าง ๆ เช่น เชียงราย เชียงแสน ลำปางและเมืองพาน
ให้เข้าร่วมกับกรุงศรีอยุธยาด้วย เพื่อที่จะทำให้ชาติไทยเป็นปึกแผ่น

นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังสอดแทรกความคิดการรวมเผ่าไทยไว้-
ในบทละครประวัติศาสตร์เรื่อง เจ้าหญิงแสนหวี ³ โดยการกล่าวถึงชื่อแคว้นไทยใหญ่ -
ที่รุ่งเรืองในประวัติศาสตร์โบราณ คือ แคว้นเขมรรัฐ และแคว้นแสนหวี ดังที่ปรากฏใน-
ฉานำ ครูพยายามอธิบายชี้แจงให้นักเรียนฟังว่า "ไทยใหญ่ คือชนชาติไทยเช่นเดียวกับ
กับพวกเรา แต่เราเป็นไทยน้อย หมู่ชนที่เรียกกันว่าเงี้ยว นั้น ก็คือไทยใหญ่ พี่ชาย-
ของไทยสยามเรานั้นเอง" ⁴ นอกจากนั้น ครูยังอธิบายว่า ตั้งแต่พุทธศักราชราว -
1700 ปี แคว้นไทยใหญ่ที่รุ่งเรืองและสำคัญมีอยู่ 2 แคว้น คือ แสนหวี และเขมรรัฐ
ซึ่งต่อมาแคว้นเขมรรัฐเปลี่ยนชื่อมาเป็น "เชียงตุง" เมื่อ 4 - 500 ปีมานี้เอง ดังนั้น
จึงแสดงให้เห็นว่า หลวงวิจิตรวาทการ พยายามให้ประชาชนเชื่อว่า "รัฐเชียงตุง"
เป็นชนชาติไทย จึงควรรวมดินแดนรัฐเชียงตุงเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประเทศไทย
ซึ่งต่อมาปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2486 ไทยเราสามารถเรียกครองดินแดนรัฐเชียงตุง
และเมืองพานทางเหนือจากประเทศอังกฤษได้สำเร็จ

ยิ่งไปกว่านั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังได้เสนอความคิดว่า นอกเหนือจาก-
คนไทยแล้ว เผ่าไทยแท้ ๆ ตั้งแต่ยุคนานลงมาจนถึงเขมร ญวน และลาว ซึ่งกระจัด -

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, มหาเทวี (ฉบับจัดสำเนา), หน้า 15.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

³ บทละครเรื่อง เจ้าหญิงแสนหวี แต่งใน พ.ศ. 2481.

⁴ หลวงวิจิตรวาทการ, เจ้าหญิงแสนหวี, อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทาน-
เพลิงศพ นายสุวรรธน์ โชติศักดิ์ยธ ฼ว วัดโสมนัสวิหาร 14 กุมภาพันธ์ 2506.
(ม.ป.ท., 2506), หน้า 1 - 2.

กระจายตอนนั้นก็ย้ายมาจากประเทศจีนตอนใต้ มีถึง 36 ล้านคน ถ้าหากสามารถรวม-
 เผ่าไทยนอกประเทศ อันไตเก้ เขมร ฉวน และลาวแล้ว ชาตินี้ไทยก็จะมีฐานะ
 เป็นมหาอำนาจ¹ ดังนั้น หลวงวิจิตรวาทการ พยายามจะชักจูงให้ประชาชนเชื่อ-
 อยู่ตลอดเวลาว่า เขมรก็คือชนชาติไทย เพียงแต่เข้ามาอยู่ในดินแดนขอมโบราณ ก็เลย-
 มีชื่อว่าเขมร หลวงวิจิตรวาทการ ใ้คนนำเอาความคิดนี้สอดแทรกในบทละครเรื่อง -
ราชมนู² แสดงให้เห็นว่า การรบพุ่งระหว่างไทยและเขมรนั้น "เป็นเพียงอุบัติเหตุ-
 ที่บังเอิญ เขมรมีพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ดี เช่น นักพระสัฎฐา แต่หัวใจของชาวเขมร
 และชาวไทยคงรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอ ... โดยเหตุที่มีเชื้อชาติ ศาสนา
 และวัฒนธรรมอันเดียวกัน"³ หลวงวิจิตรวาทการ สื่อความคิดสำคัญนี้ผ่านทางคำพูด
 ของตัวละครสำคัญคือ ราชมนู ว่า "เขมรกับไทยรูปร่างหน้าตาก็เหมือนกัน ... ก็ใคร-
 ที่ไหนเล่า ก็ไทยเราทั้งนั้น เผอิญมาตกอยู่ในดินของขอมโบราณ ก็เลยมีชื่อว่า "เขมร"
 ไป ซึ่งเขมรเป็นชื่อสมมติแต่ ๆ ที่จริงก็ไทยพี่น้องของเราทั้งนั้น ... พวกเราในแหลม-
 ทองนี้ทั้งแหลม พวกเดียวกันทั้งนั้น"⁴

นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ยังสอดแทรกความคิดที่ว่า เขมรกับไทย
 เป็นเชื้อชาติเดียวกันในบทละครเรื่อง พ้อขุนผาเมือง⁵ คือ กล่าวถึงตอนที่พ้อขุนผาเมือง
 กอบกู้เอกราชของชาติไทยจากขอมได้สำเร็จ แต่ไม่ยอมขึ้นครองเมืองสุโขทัย เนื่องจาก-
 มเหสีเป็นชาวต่างชาติ เมื่อความนี้รู้ไปถึงนางสิขรซึ่งเป็นมเหสีนางจึงกล่าวว่า

¹ดูรายละเอียดในบทที่ 3.1 ว่าด้วยแผนการรวมเผ่าไทย, หน้า 36.

²บทละครเรื่อง ราชมนู แต่งใน พ.ศ. 2479.

³หลวงวิจิตรวาทการ, "ราชมนู", เลือกสุพรรณ ราชมนู พระเจ้ากรุงธน
คีกลาง, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงจัน เทพประสูณ ณ เมรุวัด -
 เทพศิรินทรവാดี, 17 ตุลาคม 2480 (ม.ป.ท. 2480), หน้า 30 - 31.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

⁵บทละครเรื่อง พ้อขุนผาเมือง แต่งใน พ.ศ. 2483.

ควรจะเห็นว่า เขมรก็คือไทย เลือดขอมหมดไปเสียหมดแล้ว
 ขอมโบราณนั้นมีแต่ชื่อ เขมรคือไทยแท้ทั้งเชื้อแถว
 เพราะไทยแตกแยกไปเป็นหลายแนว ทั้งฉวนแควและเขมรล้วนเป็นไทย
 ดุซึ, ทนาคาและฉิวพรรณ เราผิดแยกแปลกกันที่ตรงไหน
 นับตั้งหลายร้อยปีที่เลือดไทย เขาอยู่ในเลือดเขมรเป็นชาติเดียว
 อันที่จริง เขมรไทยชาติทั้งสอง ก็คือพี่น้องของพวกเรา
 ควรผูกมิตรสนิทสนมให้กลมเกลียว เหมือนพี่น้องทองเดียวกันโดยแท้¹

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ พยายามปลูกฝังความคิดเกี่ยวกับการ
 การรวมเผ่าไทยให้แก่ประชาชน โดยการแสดงให้เห็นว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ประชาชาติที่
 อยู่ในแหลมทองล้วนเป็นชาติไทยแท้ทั้งสิ้น และเชื้อชาติไทยเหมือนกัน ควรจะได้อยู่
 กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังปรากฏในบทละครเรื่อง มหาเทวี เจ้าหญิงแสนหวี
ราชมนู และ พอลขุนผาเมือง เป็นต้น

4) การปลุกใจให้รักชาติโดยการแสดงความเก่งกล้าและความยิ่งใหญ่ ของบรรพบุรุษไทย

บทละครประวัติศาสตร์ ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่แสดงถึงความเก่งกล้า
 และความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษไทย หรือวีรบุรุษไทยในอดีตโดยมากเลือกประวัติศาสตร์
 ตอนสำคัญที่เกี่ยวกับการกู้เอกราชของชาติแทบทั้งสิ้น การดำเนินเรื่องมักดำเนินเรื่อง-
 ส่วนสำคัญให้เป็นไปตามประวัติศาสตร์แบบทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man theory)
 ของทาน เช่น แสดงความเก่งกล้าของพอลขุนผาเมืองในการกอบกู้เอกราชของชนชาติ-
 ไทยจากเขมร ในบทละครเรื่อง พอลขุนผาเมือง แสดงความเก่งกล้าของสมเด็จพระ-
 นเรศวรมหาราช ในการกู้อิสรภาพของไทยจากการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งแรก
 ในบทละครเรื่อง นเรศวรประกาศอิสรภาพ แสดงความห้าวหาญของทหารเอกคน-
 หนึ่งของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นแม่ทัพออกหน้าในการสู้รบเพื่อกอบกู้บ้านเมือง
 ในบทละครเรื่อง ราชมนู และแสดงความเก่งกล้าสามารถของพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ในการกอบกู้อิสรภาพของไทยจากการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ 2 ในบทละคร-
 เรื่อง พระเจ้ากรุงธน เป็นต้น

¹หลวงวิจิตรวาทการ, พอลขุนผาเมือง, (ฉบับ อัดสำเนา), หน้า 24.

จะเห็นได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ พยายามนำวีรกรรมของวีรบุรุษมาแสดง เพื่อที่จะปลุกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชน โดยให้ประชาชนเอาเยี่ยงอย่างวีรบุรุษทั้งหลายที่ยอมสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อปกป้องอิสรภาพของชาติบ้านเมือง นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ยังได้พยายามให้ประชาชนเชื่อว่า "กรุงศรีอยุธยาไม่เคยสิ้นคนดี" เมื่อคราวกรุงแตกครั้งก่อน พระนเรศวรเป็นเจ้านครรัฐได้ คราวนี้พระเจ้าตากทรงกู้ ... เราต้องแสดงให้เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" ¹ และ "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี ... ถึงแม้ในภายหน้าจะเพลิงพล้ำปลั่งพลาตอัปราชัยลงไปบ้าง ก็จะมีคนไทย เก่งกล้าหาทางแก้ไขให้คงคืนเป็นอิสระ" ² ความเชื่อที่หลวงวิจิตรวาทการ พยายามปลุกฝังให้ประชาชนนี้ได้อธิบาย "เชื่อนำ ชาติพันภัย" ของจอมพล.พิบูลสงคราม ได้เป็นอย่างดี

5) การปลุกฝังทัศนคติต่าง ๆ ที่สนองนโยบาย "ลัทธิชาตินิยม" ให้แก่ประชาชน

(1) ความรักชาติต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด

หลวงวิจิตรวาทการ มีทัศนคติต่อความรักว่า "ความรักอย่างแท้จริงนั้นคือการยืนหยัดผลประโยชน์ของตนเพื่อชาติ" ³ และ "ใครที่ร้องว่ารักชาติ ถ้ายังไม่พร้อมที่จะสละสละสิ่งทั้งหลายรวมทั้งชีวิตของตัวเองให้แก่ชาติแล้ว จะเรียกว่ารักชาติไม่ได้เลย เป็นอันขาด" ⁴ หลวงวิจิตรวาทการ พยายามปลุกฝังทัศนคตินี้ให้แก่ประชาชน โดยนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการผูกเรื่อง ดังนั้น บทละครประวัติศาสตร์ ที่เสนอทัศนคตินี้ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องรัก โศก และลงท้ายด้วยความตาย หรือความไม่สมหวัง ซึ่งมีผลให้ประชาชนเกิดความสะเทือนอารมณ์และประทับใจในบทบาทของตัวละคร ขณะเดียวกันก็ซึมซับเอาความรู้สึกรักชาติเข้าไปด้วย

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "พระเจ้ากรุงธน", เลือกสุพรรณ ราชมณู พระเจ้ากรุงธน กึ่งกลาง, หน้า 94.

² หลวงวิจิตรวาทการ, "นเรศวรประกาศอิสรภาพ", วิจิตรสาร เล่ม 1 (พระนคร : มงคลการพิมพ์, 2508), หน้า 125.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, "ปาฐกถาเรื่องความรัก", วิจิตรสาร เล่ม 3, หน้า 333.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 323.

หลวงวิจิตรวาทการ ใ้หน้าทัศนคติที่ว่า ความรักชาติต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด เป็นความคิดสำคัญ หรือเป็นแกนของเรื่อง เจ้าหญิงแสนหวี โดยผูกเรื่องให้เจ้าหญิงแสนหวีและเจ้าชายเขมรรัฐ เป็นราชธิดาและราชบุตรของแคว้นใหญ่ 2 แคว้นซึ่งเป็นที่คู่กัน แต่เกิดความรักกัน เมื่อเกิดการสู้รบระหว่างแคว้นทั้งสอง หวังเจ้าหญิงแสนหวีและเจ้าชายเขมรรัฐจะต้องเลือกกระหว่างความรัก กับหน้าที่ตอบานเมือง ปรากฏว่าตัวละครสำคัญทั้งสองเลือกหน้าที่ตอบานเมือง และในที่สุด เรื่องก็จบลงด้วยโศกนาฏกรรม เป็นการแสดงให้เห็นว่า แม่ความรักระหว่างชายหญิงจะมีพลังและอำนาจ เพียงใด แต่ความรักชาติบ้านเมืองมีอำนาจเหนือกว่า แม่แต่ชีวิตและเลือดเนื้อก็ยังจะสามารถสละให้แก่ชาติบ้านเมืองได้

บทละครเรื่อง ราชมนู ก็มีความคิดสำคัญ หรือแกนของเรื่องว่า ความรักชาติอยู่เหนือความรักอื่น โดยหลวงวิจิตรวาทการ ผูกเรื่องให้พระราชมนูเมื่อครั้งยังเป็นนายแสน ถูกพระขามโนไมตรีทหารของพระเจ้ากรุงละแวกกวาดต้อนไปเขมร ในระหว่างที่นายแสนอยู่ที่บ้านเจ้าเมืองบริบูรณ์ ได้มีความรักใ้ใคร่ลูกสาวเจ้าเมือง แต่เมื่อนายแสนได้ข่าวว่า พระนเรศวรกำลังก่อกบฏบ้านเมืองก็ตัดสินใจหนีกลับเมืองไทย เพื่อไปเป็นทหารช่วยพระนเรศวรก่อกบฏบ้านเมือง ส่วนพี่ชายลูกสาวเจ้าเมืองบริบูรณ์ก็ยึดมั่นในความรักชาติเช่นกัน นางจึงพูดกับนายแสนก่อนที่จะลาจากกันว่า "ถึงแม่วานองจะรักพี่แสนเพียงไร ก็ยังมีสิ่งหนึ่งที่น้องจะต้องรักยิ่งกว่า คือชาติและประเทศของเขมร" ทั้งพระราชมนู และพี่ชาย ต่างก็ยึดมั่นในความรักชาติของตน ทำให้เกิดความขัดแย้งในที่สุด พระราชมนู และ พี่ชาย ก็ต้องจากกัน

นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ยังสอดแทรกทัศนคตินี้เป็นส่วนประกอบในบทละครเรื่อง พอลูนผาเมือง ผูกอบุญเอกราชของชาติไทยจากเขมรได้ โดยผูกเรื่องให้พอลูนผาเมืองมีความขัดแย้งกับนางสิขรซึ่งเป็นแม่เหล็ก และเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าศรีโยโสธร ผู้ครองเมืองเขมร ทั้งพอลูนผาเมือง และนางสิขร ต่างก็รักกันมาก

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "ราชมนู", เรื่องเดิม; หน้า 45.

แต่ต่างก็รักชาติบ้านเมืองของตนมากกว่า เมื่อนางสิขรพยายามเกลี้ยกล่อมให้พ่อขุน-
ผาเมืองเลิกลบลมความคิดที่จะกอบกู้เอกราชของชาติไทย แต่ไม่สำเร็จ ในตอนนี้ -
หลวงวิจิตรวาทการ ไต่สอแทรกความคิดที่เกี่ยวกับความรักชาติในคำพูดของนางสิขรวา

เป็นไรไปชาติของใครใคร่รัก   นอนเป็นขอมก็สุขมีศรีรักชาตินั้น
ถ้าพิฆเนตเตตาเข็ญมาไฟ   ไหนอนนั้นตายก่อนจะดีใจ¹

และในขณะเดียวกัน พ่อขุนผาเมืองก็ตรัสตอบว่า "รักเมียก็ยังรักสมภารนั้น
แต่รักชาตินี้สำคัญกว่าสิ่งไหน"² แม้วาพ่อขุนผาเมือง จะรักนางสิขรมากเพียงไร
แต่ถาหากนางก่อเรื่องวุ่นวาย ขัดขวางการกู้ชาติไทย พ่อขุนผาเมืองก็จะไม่ไว้ชีวิตนาง

นอกจากความรักชาติจะยิ่งใหญ่และมีอำนาจเหนือกว่าความรักระหว่าง -
ชายหญิงแล้ว หลวงวิจิตรวาทการ ยังแสดงให้เห็นว่าความรักชาติยังอยู่เหนือความรัก
ของผู้ให้กำเนิดที่มีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตนในบทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ มังมหาด-
สุรนาท แม่ทัพพม่าสั่งประหารชีวิตมังราย ทั้ง ๆ ที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเอง
เนื่องจากมังรายกระทำความผิดพลอยเสลยคนไทยให้หนีไป ซึ่งนับว่าเป็นความผิดร้าย-
แรงเทียบเท่ากับการทรยศต่อชาติบ้านเมือง แม้วาความรักของพ่อที่มีต่อลูกจะสูงส่ง
เพียงไร แต่ "เลือดเนื้อของฉันทัน ไต่สละให้แก่ประเทศชาติ อยวาทชีวิตของลูกก็เลย
แม่ชีวิตฉันทันเองก็พร้อมที่จะสละได้ทุกเมื่อ"³

จะเห็นได้ว่า จากบทละครเรื่อง เจ้าหญิงแสนหวี พ่อขุนผาเมือง ราชมน
และ เลือดสุพรรณ หลวงวิจิตรวาทการ ไต่ปลุกฝังความคิดให้แก่ประชาชนว่า ไม่มี -
ความรักใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่าความรักชาติ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, พ่อขุนผาเมือง, หน้า 10.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, เลือดสุพรรณ, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน-
เพลิงศพ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ณ วัดเทพศิรินทราวาส, 16 สิงหาคม 2505
(พระนคร : รัชการมภการพิมพ์, 2505), หน้า 14.

(2) ปลุกฝังความสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ

ทัศนคตินี้ เป็นการสนับสนุนรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ว่าด้วยหน้าที่ของชาวไทยที่จะ-
 ต้องป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ใดทรยศก็ต่อองเอาใจใส่ระงับเหตุอัน
 หลวงวิจิตรวาทการ ได้ปลุกฝังความคิดนี้โดยสอดแทรกในบทละครประวัติศาสตร์ของท่าน
 ได้อย่างแนบเนียน เช่น บทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ กล่าวคือ หนึ่ง ๆ ที่มีงำรายรู้ตัวว่า-
 จะได้รับโทษฐานปลอมขายคนไทยไป "เพื่อผู้ชายความรัก" ¹ แต่มงำรายก็ไม่สามารถ
 ที่จะหนีทัพไปกับดวงจันทร์ได้ เนื่องจาก "ฉันทำพิตรายมากอยู่แล้ว ขอย่าใหญ่หันทำผิด
 มากเกินไปถึงกับหนีทัพ ... เป็นการเสียมเสียมเกียรติศักดิ์ของชายชาติทหาร ขอย่า-
 ใหญ่หันทำอะไร เสียมเกียรติศักดิ์ของทหารเป็นอันขาด" ² หลวงวิจิตรวาทการ -
 แสดงให้เห็นว่า แมวมงำรายจะไม่ยอมหนีทัพซึ่งเป็นการละทิ้งหน้าที่ของชายชาติทหาร
 แต่ในที่สุด มงำรายก็ต้องได้รับโทษในฐานะที่ทรยศต่อชาติบ้านเมืองที่ปลอมขายคนไทยไป
 และผู้ที่ตัดสินประหารชีวิตมงำรายก็มีใช้ใครอื่น หากเป็นมงำมหาสุรนาท บิดาของมงำราย
 ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นแม่ทัพ มีหน้าที่รักษาวินัยทหาร เมื่อมงำมหาสุรนาท ได้ลั่นวาจา
 ให้ประหารชีวิตนายเวรที่ปลอมย่คนไทยหนีไป เขว้านายเวรผู้นั้นจะเป็นเลือดเนื้อ
 เชื้อไขของชน ก็ต้องให้ประหารชีวิตตามที่ใหญ่ทวดไว้ หลวงวิจิตรวาทการ แสดงให้ -
 ประชาชนเห็นว่า หน้าที่ต่อประเทศชาติต้องมาก่อนสิ่งอื่น ดังที่ปรากฏในบทละครประวัติ-
 ศาสตร์ของท่าน เมื่อตัวละครเกิดความขัดแย้งระหว่างหน้าที่และความรัก หากตัวละคร
 เลือกความรักก็จะได้รับโทษถึงตาย และเป็นการตายแบบไร้เกียรติยศ อย่างที่มงำราย
 ต้องประสบ แต่หากตัวละครเลือกหน้าที่ต่อประเทศชาติ ก็จะได้รับยกย่อง

ในบทละครเรื่อง เบญจเพศ ³ หลวงวิจิตรวาทการ ได้สร้างบทบาทให้ตัวละคร
 สำคัญคือ เจ้าแม่ยุพดี ให้ "เกิดมาสำหรับทำการเสียสละ ฉันทองสละอิสรภาพส่วนตัว-

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

³ บทละครเรื่อง เบญจเพศ แต่งใน พ.ศ. 2481.

ของฉันเพื่อทำตามคำบังคับบัญชาต่าง ๆ ฉันต้องสละกองทหารที่ฉันรักอย่างดวงใจ และอีกประเดี๋ยวฉันจะสละร่างกายของให้แก่ผู้ชายคนหนึ่งซึ่งฉันไม่ได้รักเลย" ¹ ทั้งนี้ เพราะหลวงวิจิตรวาทการ ถือว่าการเสียสละเพื่อความเจริญของชาติ เป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง ดังนั้น บทบาทของเจ้าแม่ยุพดี จึงเป็นตัวแทนของผู้ที่สำนึกในหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ - ได้เป็นอย่างดี เพราะ "ความสุขของฉันอยู่ที่ความเจริญของชาติ ความรักของฉัน - อยู่ที่ทหาร ความเบิกบานใจของฉันอยู่ที่ราษฎร" ² ดังนั้นเมื่อเจ้าแม่ยุพดีสิ้นพระชนม์ แล้ว จึงได้รับการยกย่อง ได้มีการสร้าง "นครยุพดี" และ "เจดีย์ยุพดี" เพื่อประกาศให้โลกรู้ถึงวีรกรรมของพระนาง

นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังแทรกทัศนคติที่ว่า ชายฉกรรจ์ทุกคนมีหน้าที่เป็นทหาร เป็นกำลังของชาติ โดยการสื่อความคิดนี้ผ่านทางคำพูดของเจ้าแม่ยุพดีที่พยายามเกลี้ยกล่อมให้พวกโจรกลับตัวเป็นคนดี เขารับราชการเป็นทหาร คือ - " ... ทุกคนมีลักษณะเป็นชายฉกรรจ์ เป็นกำลังของชาติ ทำไมไม่หาหนทางที่จะทำงานให้ประโยชน์แก่ชาติ" ³ ในบทละครเรื่อง ศึกกลาง ก็แสดงให้เห็นว่า ลูกผู้ชายทุกคนมีหน้าที่ป้องกันบ้านเมือง จากคำพูดของตัวละครสำคัญคือ "คราวนี้คุณแม่จะขัดผมไม่ได้ ผมเป็นลูกผู้ชาย ผมมีหน้าที่ป้องกันบ้านเมือง ผมต้องไปรบ" ⁴

หน้าที่ต่อประเทศชาติที่สำคัญที่สุดก็คือ การรักษาความเป็นไทย หลวงวิจิตรวาทการ ได้เสนอทัศนคติว่า "อิสราภเป็นสิ่งที่เรารักยิ่งกว่าชีวิต เมื่อยังมีอยู่ก็ต้องพยายามรักษาไว้ เมื่อเสียไปก็ต้องพยายามกู้กลับคืนมา" ⁵ นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ยังปลุกสำนึกในหน้าที่ต่อประเทศชาติว่า "เมื่อมีศัตรูมา ไม่ว่าจะมาแต่สารทิศใด เราต้องต่อสู้ เพื่อรักษาสิทธิ์อิสราภของเรา ... เราต้องรักชาติ รักประเทศ รักเมืองไทย ชาติไทย ทำนุบำรุงบ้านเมืองของเราให้สมกับที่เป็นเมืองไทย" ⁶

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, เบญจเทศ (ฉบับอัดสำเนา) หน้า 30.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁴ หลวงวิจิตรวาทการ, "ศึกกลาง", เรื่องเดิม, หน้า 10.

⁵ หลวงวิจิตรวาทการ, "นเรศวรประกาศอิสราภ", เรื่องเดิม, หน้า 125.

⁶ หลวงวิจิตรวาทการ, "ราชมณู", เรื่องเดิม, หน้า 71.

และ "คราวนี้ทำหน้าที่ลูกผู้ชาย ถึงตัวตายไฉไลยให้ลือชื่อ กู้ชาติไทยให้โลกเลื่องระบือ
ความเป็นไทยนั่นคือชีวิตเรา" ¹ ทั้งนี้และทั้งนั้น หลวงวิจิตรวาทการ โดยยกเอาวีรกรรม
ของวีรบุรุษไทยที่กอบกู้เอกราชของไทยมาเป็นตัวอย่าง ได้แก่ บทละครเรื่อง พอลุนผา-
เมือง นเรศวรประกาศอิสรภาพ ราชมนู และ พระเจ้ากรุงธน เป็นต้น

(3) ปลูกฝังความสามัคคีให้เกิดในหมู่ประชาชน

ความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่ประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นมากในสังคมสมัยจอมพล-
ป.พิบูลสงคราม ช่วงแรก เพราะหลังจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. -
2475 แล้ว ได้เกิดความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองในหมู่ข้าราชการและพลเมือง
มาก และเขมเต้ในกลุ่มคณะปฏิวัติเอง ก็ยังแตกออกเป็นหลายพรรคหลายพวก ดังนั้น -
เมื่อจอมพล.พิบูลสงคราม เริ่มมีอำนาจทางการเมือง จึงต้องการที่จะสร้างความ -
สามัคคีขึ้นในหมู่ประชาชนเพื่อรวมพลังประชาชนให้สนับสนุนนโยบาย "ชาตินิยม" ของตน
โดยการสร้างสิ่งเร้าใจต่าง ๆ และบทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ ซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2479
ก็ได้ "เป็นแรงจูงใจอันสูงส่งที่ช่วยให้ประชาชนชาวไทยทั้งชาติมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่ง-
ใจเดียวกัน" ² ในบทละครเรื่องนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ใช้จิตวิทยาในการผูกเรื่อง-
ได้อย่างแนบเนียน โดยการนำประวัติศาสตร์ตอนที่พม่ายกกองทัพมาตีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา
เมื่อรบชนะแล้วก็กระทำการทารุณโหดร้ายต่อคนไทย การผูกเรื่องแบบนี้เป็นวิธีการที่-
สร้างตึกนอกบ้าน เพื่อให้เกิดความสามัคคีภายใน นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ ยัง-
สร้างตัวละครสำคัญ คือ ดวงจันทร์ ให้เป็นเพียงผู้หญิงตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง แต่มีจิตใจที่ -
เข้มแข็ง กลาหาญ และเด็ดเดี่ยว ยอมสละชีวิตให้แก่ชาติ ดวงจันทร์ชักชวนคนไทยให้-
ต่อสู้กับพม่าทั้ง ๆ ที่มีกำลังน้อยกว่า และไม่มีอาวุธ ด้วยคำพูดที่ปลุกเร้าใจเป็นอย่างยิ่ง
คือ "พวกเราน้อย เราไม่มีอาวุธจะต่อสู้ แต่เลือดสุพรรณไม่เคยกลัวใคร สู้อะ -
มีเท่าไรสู้เท่านั้น มาพวกเรา พวกเลือดสุพรรณอยู่ที่ไหนบาง มากันไหนเลย เลือดสุพรรณ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, พอลุนผาเมือง, หน้า 13.

² เสรี ไชยสุต, "ตำนานของสวามิภักดิ์และครูสตรีวิทยา", เลือดสุพรรณ,
หน้า 12.

ไม่เคยพลาด ใครทำอะไรได้ก็มาเออะ มาด้วยกัน มาตายด้วยกัน" ¹ จากนั้นยังปลุกเร้าใจด้วยเพลงเลียดสุพรรณ ซึ่งปลุกใจให้เกิดความสามัคคี รวมใจกันต่อสู้ศัตรูของประเทศ

วิธีการผูกเรื่องโดยการสร้างตึกนอกบ้าน เพื่อให้เกิดความสามัคคีภายใน ยังปรากฏเด่นชัดในบทละครเรื่อง ศึกกลาง ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ตอนที่พม่ายกทัพเรือมาตีเมืองกลาง คุณหญิงจันทร์และคุณหญิงมุกด์ ไครรวบรวมกำลังคนไทยต่อสู้ และในที่สุดก็สามารถเอาชนะชาติกโศกด้วยพลังความสามัคคีของคนไทย หลวงวิจิตรวาทการพยายามกระตุ้นเตือนประชาชนให้สำนึกในพลังแห่งความสามัคคีซึ่งสามารถทำการสำคัญให้ชาติได้ โดยสอดแทรกในคำพูดของคุณหญิงจันทร์ว่า "ขอให้พวกเราทุกคนภูมิใจที่เราได้ทำการสำคัญให้ชาติ" ² และ "แสดงให้เห็นโลกว่า ถ้าใครย้ายบ้านเมืองของเรา เราทุกคนยอมสละชีพเพื่อชาติ ถ้าชาติชนะก็ให้เขาได้ไปแต่แผ่นดิน ส่วนคนนั้นจะไม่มีเหลือไว้ให้เขาใช้" ³ จากนั้นก็ปลุกเร้าใจด้วยเพลง "กรรवादกลาง" - เป็นการย้ำอีก

6) การปลุกฝังความคิดในการเตรียมพร้อมเพื่อป้องกันบ้านเมือง

เมื่อรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม ดำเนินตามแผนการรวมเผ่าไทย เพื่อนำไปสู่ความเป็นมหาอำนาจ จึงมีแผนการเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียไปในสมัย ร.ศ. 112 กลับคืนมาจากต่างประเทศ และเพื่อจะให้แผนการนี้ลุล่วงไปได้สำเร็จ รัฐบาลจะต้องเตรียมพร้อมทั้งด้านกำลังพลและกำลังอาวุธ เพื่อว่าหากรัฐบาลใช้วิธีเจรจาทางการทูตไม่สำเร็จ ก็คงจะต้องใช้กำลังรุนแรง ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องเตรียมกำลังให้พร้อมอยู่เสมอ การปลุกฝังความคิดในการเตรียมพร้อมจับอาวุธป้องกันบ้านเมืองนี้ หลวงวิจิตรวาทการได้แทรกไว้ในบทละครประวัติศาสตร์ของท่าน เช่น บทละครเรื่อง ศึกกลาง ซึ่งแต่ง -

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

² หลวงวิจิตรวาทการ, "ศึกกลาง", เรื่องเดิม, หน้า 17.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

ใน พ.ศ. 2480 ว่า "ทุกคนกลับไปทำมาหากินตามภูมิลำเนาได้ แต่ขอให้จำไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์อาจมีขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัว ฉะนั้นพวกเราต้องเตรียมตัวให้พร้อมไว้เสมอ เมื่อมีข้าศึกโจมตีเข้ามา ก็ให้เราสามารถจับอาวุธขึ้นป้องกันบ้านเมืองได้ทันที" ¹ และในบทละครเรื่อง เบญจเพศ ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2481 ก็ได้กล่าวถึงการเตรียมพร้อมเสมอเมื่อชาติต้องการว่า "ขอสัจนิยมิฎฐาว่า ... จะหาที่เพาะปลูกทำมาหากินโดยชอบธรรม จะยังคงถือตัวเป็นทหารของชาติและทหารของพระเจ้า ภาชาติและพระเจ้าตองการพวกข้าเมื่อใด พวกข้าจะถึงที่นั่นทันที" ²

นอกจากความคิดในการเตรียมพร้อมด้านกำลังพลแล้ว รัฐบาลยังมีนโยบายขยายกำลังกองทัพบก กองทัพเรือ มีการสร้างเรือรบ และซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2480 ห้างนี้รัฐบาลได้ชักชวนให้ประชาชนรวมบริจาคเงินช่วยรัฐบาลควย หลวงวิจิตรวาทการ ได้สอดแทรกความคิดในการรวมบริจาคเงินช่วยรัฐบาล ในบทละครเรื่อง คีตกกลาง ในตอนท้ายว่า สุกใจ ซึ่งเป็นผู้ขัดขวางความรักระหว่างตัวละคร 2 ตัว คือสุกจิต และ เนื่อง ได้กลับตัวเป็นคนดี และบริจาคเงินช่วยในการต่อเรือรบให้รัฐบาล หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงความคิดเกี่ยวกับการสร้างเรือรบผ่านทางคำพูดของตัวละครสำคัญตัวหนึ่งว่า " ... เมื่อชาติมาทางเรือ เราจะต้องมีเรือออกไปสู้เขา จะรอให้เขาขึ้นบกก่อนจึงจะลงมือสู้เหมือนคราวที่แล้วมานะ ถึงเมื่อเราจะสู้ได้ เมืองเราก็กฎเป็นสนามรบ มันมีแต่ทางเสียมากกว่าทางดี เราต้องสร้างเรือรบ" ³ ในที่สุด รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ก็ได้เรือรบลำใหม่ ชื่อ "บางระจัน" ในปีเดียวกันนั้น และ 2 ปีต่อมา คือ พ.ศ. 2482 ไทยก็เกิดกรณีพิพาทกับประเทศฝรั่งเศสเกี่ยวกับการปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีน อันเป็นชนวนให้เกิดสงครามอินโดจีน ⁴

¹ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

² หลวงวิจิตรวาทการ, เบญจเพศ, หน้า 27.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, "คีตกกลาง", เรื่องเดิม, หน้า 28.

⁴ อ้างถึงแล้วในบทที่ 3.1 สภาพสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงครามในช่วงที่ 1 : วาควยการเมืองต่างประเทศ, หน้า ๕2.

7) การแสดงทัศนคติต่อประเทศเพื่อนบ้าน

เนื่องจากรัฐบาลของจอมพล.พิบูลสงคราม ในช่วงแรก มีนโยบายรักษาไมตรีกับนานาประเทศ ดังนั้น หลวงวิจิตรวาทการ จึงปลูกฝังความคิดที่จะผูกมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านในบทละครประวัติศาสตร์ของท่าน โฉมแก้ว

(1) ทัศนคติต่อพม่า

หลวงวิจิตรวาทการ ต้องการให้ประชาชนชาวไทยผูกมิตรกับพม่าซึ่งเคยเป็นศัตรูกันมา ในบทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ หลวงวิจิตรวาทการ พยายามให้คนไทยเชื่อว่า

ตามความเข้าใจของพวกเรา พม่าเป็นคนโหดร้ายและขมขื่นคนไทยมาก แต่ความจริงคนดีของเขาก็คงมีเหมือนกัน การที่จะสอนให้ไทยเราเกลียดชังพม่าพม่า เพื่อนบ้านต่อไปนั้น เป็นการพนสมัย เราควรหันเหาทาทางผูกไมตรีกัน ถึงแมพม่ากับไทยจะเคยเป็นศัตรูกันมาสักเพียงไร ก็ยังมีทางที่จะรักใคร่กลับเป็นมิตรกันได้¹

ในบทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ หลวงวิจิตรวาทการ พยายามแสดงให้ประชาชนเห็นว่า คนดีของพม่าก็มี โดยการสร้างตัวละครสำคัญคือ มังราย ใหม่ความเมตตากรุณา และมังงมหาสุรนาท ใหม่ความยุติธรรม และในตอนท้ายของเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการ ยังให้ดวงวิญญาณของมังราย ขึ้นมากล่าวขำว่า

เป็นความคึกคึกอย่างร้ายแรงที่ชาติไทยกับพม่าเป็นเพื่อนบ้านใกล้ชิดกัน ควรมีความรักใคร่ไมตรีกัน กลับมารบราฆ่าฟันกันอยู่หลายร้อยปี ประวัติศาสตร์จะต้องเปลี่ยนแปลงเดิน ศักราชใหม่จะต้องตั้งตนใหม่เป็นความรักใคร่ไมตรีระหว่างชนทั้งสองชาติ และชนทั้งสองชาติจะต้องกลับเป็นมิตรสนิทสนมกันไป²

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "คำชี้แจงของผู้แต่ง", เลือดสุพรรณ, หน้า 5.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

(2) ทัศนคติต่อเขมร

หลวงวิจิตรวาทการ ต้องการให้ประชาชนเชื่อว่า "หัวใจของชาวเขมร และชาวไทยคงรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอ ... โดยเหตุที่มีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมอันเดียวกัน" ¹ แต่การที่ไทยและเขมรต้องรบพุ่งกันเสมอมาในอดีต เป็นเพราะ "เขมรมีพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ดี" ² ดังที่สะท้อนออกมาในบทละครเรื่อง - ราชมนู ตอนที่ราชมนูจับพระยามโนไมตรีโคและนำตัวไปเฝ้าสมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระนเรศวร โปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยพระยามโนไมตรีโคไปครองเมืองพระตะบอง ตามเดิม และไม่ให้เจ้าเมืองเขมรองค์ใดได้รับโทษนอกจากพระยาละแวกเพียงคนเดียว นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังย้ำความคิดว่า ไทยกับเขมรเป็นพี่น้องกัน ออกมา ในคำพูดของพระราชามนูว่า "เขมรกับไทย รูปร่างหน้าตาก็เหมือนกัน ... ก็ใครที่ไหน - เล่า ก็ไทยเราทั้งนั้น เสด็จมาตกอยู่ในถิ่นของขอมโบราณ ก็เลยมีชื่อว่า "เขมร" ไป ชื่อเขมรเป็นชื่อสมมติแท้ ๆ ที่จริงก็ไทยพี่น้องของเราทั้งนั้น" ³ และในบทละครเรื่อง - พอลขุนผาเมือง หลวงวิจิตรวาทการ ยังสอดแทรกความคิดที่ว่า ไทยกับเขมรเป็นพี่น้อง เชื้อสายเดียวกัน จากคำพูดของนางสิขรว่า "อันที่จริงเขมรไทยชาติทั้งสอง ก็คือพี่ - น้องที่ของเกี่ยว ควรผูกมิตรสนิทสนมให้กลมเกลียว เหมือนพี่น้องทองเดียวกันโดยแท้" ⁴

ทั้งนี้และทั้งนั้น การแสดงทัศนคติที่ว่า ไทยกับเขมรเป็นเชื้อชาติไทยเหมือนกัน ของหลวงวิจิตรวาทการ นั้น นอกจากจะเป็นการสนองนโยบายผูกมิตรกับประเทศเพื่อน - บ้านแล้ว ยังนำไปสู่ "แผนการรวมเผ่าไทย" เพื่อนำไทยไปสู่ความเป็นมหาอำนาจด้วย.

(3) ทัศนคติ ต่อ จีน

ตามนโยบายผูกมิตรกับนานาประเทศของรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงแรก หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงทัศนคติต่อคนจีนว่า ไทยกับจีนมีความสัมพันธ์

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "ราชมนู", เรื่องเดิม, หน้า 35.

² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

³ อ่างแลวใน หัวข้อ 3) การปลุกฝังความคิดแผนการรวมเผ่าไทย, หน้า 106.

⁴ อ่างแลวใน หัวข้อ 3) การปลุกฝังความคิดแผนการรวมเผ่าไทย, หน้า 106.

ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในบทละครเรื่อง พระเจ้ากรุงธน ซึ่งแต่งใน พ.ศ.-
2480 หลวงวิจิตรวาทการ ได้สอดแทรกความคิดที่ว่า "ที่เมืองจีนนะ มีคนมาก คนจีน
จึงเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยมากมาย ไทยเราก็กว้างขวาง จีนมาอยู่ในเมือง-
ไทย อยู่เย็นเป็นสุข คนจีนที่ดีเขาก็รักถึงคนไทย เวลาเกิดเหตุร้ายขึ้นก็ช่วยกัน ไทย-
กับจีนช่วยกันกู้ชาติ" ¹ ดังที่พระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งมีเชื้อสายจีน และคนอาสาชาวจีน
ซึ่งเต็มใจจะตายเพื่อเมืองไทย ได้ช่วยกันกอบกู้เอกราชของชาติไทยจากพม่าได้สำเร็จ
หลวงวิจิตรวาทการ ยังย้ำความคิดนี้ด้วยเพลง "จีนไทยสามัคคีกัน" ซึ่งมีเนื้อความ
ตอนหนึ่งว่า "ชาติจีนชาติไทยมิใช่อันไกลพี่น้องกัน ... เมื่อเมืองจีนมีภัยไทยก็ช่วย
รับคนจีนมาอยู่ด้วยไม่กีดกัน เมื่อสยามมีภัยร้ายฉกรรจ์ ไทยกับจีนช่วยกันกู้ชาติไทย ... " ²
นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังปลุกสำนึกประชาชนอีกว่า คนไทยมีบุญคุณต่อคนจีน
ในการให้ที่อยู่อาศัยทำมาหากิน ดังเช่น ตอนที่พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ส่งทูตไปเมืองจีน
และไปรตไห้ "แต่งพระราชสาส์นถึงพระเจ้ากรุงจีนว่า เลือที่เขาส่งมาให้เขาเมื่อปีก่อน-
นะ ข้าขอบใจเล่นเสมอ แล้วบอกเขาด้วยว่า ข้าช่วยคนจีนมาก คนจีนที่ตกเป็นเชลย
อยู่ในพม่า ข้าก็ช่วยมาไว้ทำมาหากินในเมืองไทยมาก เขาคงจะขอบใจเมืองไทยด้วย" ³

แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 เมื่อรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม เริ่มดำเนิน
งานทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง มุ่งให้ชาติไทยได้เอกราชทางเศรษฐกิจ ให้ไทยซื้อไทยขาย
แต่รัฐบาลต้องประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ในมือของชาว-
ต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวจีน ดังนั้น รัฐบาลจึงเริ่มมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวจีน และ
พยายามชี้ให้ประชาชนเห็นว่า ไม่เป็นการยุติธรรมที่ชนต่างดาว ซึ่งมาตั้งภูมิลำเนา -
ทำมาหากินในประเทศใด แล้วแย่งอาชีพของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเสียหมด
ทุกอย่าง ซึ่งจะทำให้ "ชนเจ้าของชาติจะต้องถึงซึ่งความตายอย่างไม่ต้องสงสัย" ⁴

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "พระเจ้ากรุงธน", เลือคสุพรรณ ราชมนู พระเจ้า-
กรุงธน ตีกลดาง, หน้า 98.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

⁴ อ้างถึงแล้วในบทที่ 3.1 สภาพสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1 :
สภาพเศรษฐกิจ, หน้า 46.

การกระทำของชาวจีน นับว่าเป็นการรุกรานทางเศรษฐกิจ อาจทำให้ประเทศไทยเสียเอกราชทางเศรษฐกิจได้

ทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวจีนนี้ สะท้อนออกมาในบทละครเรื่อง น่านเจ้า ซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2482 หลวงวิจิตรวาทการ พยายามแสดงให้ประชาชนเชื่อว่าชาวจีนพยายามที่จะกลืนชาติไทย แล้วในที่สุด ไทยจะต้องสูญชาติ ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้คนไทยต้องทิ้งน่านเจ้า ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ไปสร้างชาติใหม่เพื่อรักษาความเป็นไทย

จะเห็นได้ว่า บทละครเรื่อง น่านเจ้า ได้ปลุกใจให้ประชาชนรักชาติ รักความเป็นไทย ในขณะที่เดียวกันก็เกลียดชังชาวจีน หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงให้ประชาชนเห็นว่า ในประวัติศาสตร์จีนได้รุกรานไทยมาแล้ว ทั้งทางดินแดนและวัฒนธรรม โฉนดไทยจะยอมให้จีนรุกรานทางเศรษฐกิจอีก ดังนั้น รัฐบาลจึงโอนกิจการค้าของชาวต่างประเทศ หรืออุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ที่ชาวต่างประเทศเคยดำเนินการอยู่เข้ามาเป็นของรัฐ และในปี พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาสงวนอาชีพ 27 ชนิดไว้สำหรับคนไทยโดยเฉพาะ

จากการศึกษาบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร จะเห็นได้ว่า สภาพสังคมในสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1 มีอิทธิพลต่อบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ อยู่มาก เริ่มตั้งแต่เหตุผลทางการเมืองที่ผลักดันให้เกิดบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ขึ้นตลอดจนเนื้อเรื่องในบทละครที่หลวงวิจิตรวาทการ เลือจากประวัติศาสตร์ชาตินิยมของท่าน และการผูกเรื่องโดยใช้หลักจิตวิทยา เพื่อใช้เป็นพาหนะในการนำความคิดเกี่ยวกับ "ลัทธิชาตินิยม" ไปสู่ประชาชน เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น

4.2 บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ กับคณะวิจิตรศิลป์

ในระหว่างที่หลวงวิจิตรวาทการ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร พ.ศ. 2477-2484 นั้น บรรยากาศของละครเวทีทั่ว ๆ ไปซบเซาไปชั่วขณะ ทั้งนี้เนื่องจาก - หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้ว สภาพบ้านเมืองอยู่ในภาวะไม่ปรกตินัก ประกอบกับสภาพสังคมในสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม "การเมืองได้บุกเข้ามา-

ในดินแดนของศิลปะบริสุทธิ์ด้วยการใช้อำนาจบังคับชั้นประชาชน :.....

ต้องหมกเสรีภาพและอิสรภาพที่จะสร้างศิลปะเพื่อความงามอันแท้จริงของชีวิต" ¹

และต่อมา พ.ศ. 2482 ไทยก็เข้าสู่สงครามอินโดจีน แต่สภาพการณ์ดังกล่าวกลับเป็นเครื่องเสริมให้บทละครประวัติศาสตร์ ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นที่นิยมและเจริญรุ่งเรืองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพราะนอกจากละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ จะได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม แล้ว บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ยังมีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติ ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบ้านเมืองที่กำลังเข้าสู่สภาวะสงครามในขณะนั้นด้วย

แต่เมื่อไทยเข้าสู่วิกฤตการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 มหรสพทุกอย่างหยุดชะงัก รวมทั้งละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ด้วย เนื่องจากหลวงวิจิตรวาทการ ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศด้วยเหตุผลทางการเมือง และต่อมาได้รับตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว พ.ศ. 2486

ครั้นสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มหรสพต่าง ๆ ก็เริ่มฟื้นตัวขึ้นทั้งละครเวทีและภาพยนตร์ เมื่อหลวงวิจิตรวาทการ พ้นจากคดีอาชญากรรมสงครามแล้ว ก็หันมายึดอาชีพนักประพันธ์ ² ี่หันกลับมาแต่งบทละครอีก และตั้งคณะละครเป็นของตนเองขึ้น เรียกว่า "คณะวิจิตรศิลป์" เล่นที่โรงละครเฉลิมนคร ละครของหลวงวิจิตรวาทการ ในช่วงนี้เป็นไปในรูปการค้า ต้องการเอาใจผู้ชม เนื้อเรื่องมักเป็นเรื่องที่ ~~มีความ~~ มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น รักโรแมนติกและโศกเศร้า เช่น เรื่องดาบเสนเมือง (พ.ศ. 2489), ชนะมาร (พ.ศ. 2490), เจ้าหญิงกรรมนิการ์ ³ (พ.ศ. 2490) และลานเลือด ลานรัก ⁴ (พ.ศ. 2490) ส่วนบทละครประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ ได้แก่ เรื่อง ตายดาบหน้า - (พ.ศ. 2490), สี่ราชเคโช (พ.ศ. 2490) และ ครุฑดำ ⁵ (พ.ศ. 2491)

¹ สด - ฤกษ์โรหิต, "หยดชีวิตที่กลั่นออกมาเป็นศิลปะบริสุทธิ์", อนุสรณ์-พรานบุรพ (กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม, 2519), หน้า 317.

² หลวงวิจิตรวาทการ ยึดอาชีพนักประพันธ์อยู่ 4 ปี (พ.ศ. 2489-2493).

³⁻⁴⁻⁵ บทละครเรื่อง เจ้าหญิงกรรมนิการ์, ลานเลือด-ลานรัก และครุฑดำ เดิมหลวงวิจิตรวาทการ แต่งเป็นนวนิยาย แล้วจึงนำมาทำเป็นบทละครภายหลัง.

บทละครประวัติศาสตร์เรื่อง ตายดาบหน้า แต่งในปีพ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นปีที่จอมพล.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าทำการรัฐประหารรัฐบาลของพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ละครเรื่องตายดาบหน้านี้ จึงกลับมามีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติ กอบกู้เอกราชและรักษาความเป็นไทยไว้ โดยที่แกนของเรื่องแสดงการกอบกู้เอกราชของชาติไทยจากจีน หลวงวิจิตรวาทการ ผู้แต่งให้ตัวละครเอกคือ ธงทอง และกองแก้ว สองพี่น้องยอมสละชีวิต เลือดเนื้อเพื่อทำการกู้เอกราชทั้ง 6 ของไทย - จากจีนได้สำเร็จ แล้วให้ สิ้น หรือที่ชาวจีนเรียกว่า "สินูโล" ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการกู้ชาติคนหนึ่งปกครองอาณาจักรไทยต่อมา แต่ดูเหมือนว่าละครเรื่อง "ตายดาบหน้า" ของหลวงวิจิตรวาทการ จะไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากสภาพสังคมสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนไทยเบื่อหน่ายในการสงคราม และเบื่อละครประเภทปลุกใจให้รักชาติกันแล้ว คนไทยในช่วงนี้กำลังต้องการความสนุกสนาน ภายหลังจากที่ต้องเห็นคนเหนื่อยกับภาวะสงครามตลอดระยะเวลา 4 - 5 ปี ดังนั้น บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ 2 เรื่องหลัง คือ สี่ท้าวเดโช และ ทรพตา เยาวจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ แต่ก็มีได้มีจุดมุ่งหมายปลุกใจให้รักชาติ ตามลัทธิ - ชาตินิยมเหมือนดังบทละครประวัติศาสตร์ในช่วงที่ทานดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร

บทละครประวัติศาสตร์เรื่อง สี่ท้าวเดโช และ ทรพตา แสดงให้เห็นถึงความจริงในชีวิตที่ว่า โลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน การทำความดีบางครั้งก็ไม่ได้รับผลดีตอบแทน ดังที่พระยาสี่ท้าวเดโช ซึ่งเป็นทหารคนสำคัญของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต้องทำงานตรากตรำและเสี่ยงภัยยิ่งกว่าคนอื่น กล่าวคือ ในสงครามแทบทุกครั้ง พระยาสี่ท้าวเดโช ต้องเป็นกองทัพนำ พระยารามเดโช เป็นกองหลวง และพระยาสุรสงคราม มักจะเป็นกองทัพล้าง แต่ "ทั้ง ๆ ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชตรัสชมเชยว่าเป็นยอดทหาร ก็ไม่ปรากฏว่าสี่ท้าวเดโช ได้รับความรุ่งโรจน์อย่างไร ตรงข้ามกับเพื่อนอีกสองคน คือ พระยาสุรสงคราม ได้เป็น เจ้าพระยา และพระยารามเดโช ได้เป็นผู้สำเร็จราชการ นครศรีธรรมราช อันเป็นตำแหน่งสูงเท่าเจ้านคร"¹

¹หลวงวิจิตรวาทการ, "คำประกาศก่อนแสดง", สี่ท้าวเดโช (ฉบับอัดสำเนา), ไม่ปรากฏหนา.

หลวงวิจิตรวาทการ ยังแสดงให้เห็นว่า พระยาสีหราชเดโช เป็นผู้รัก และซื่อตรงต่อหน้าที่ ไม่ยอมละทิ้งหน้าที่ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า หน้าที่นั้นจะเป็นภัยแก่ตนเอง กล่าวคือ ในขณะที่พระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์ กุมอำนาจส่วนใหญ่อยู่ในมือ ข้าราชการต่างพากันมาสวมมวกัดต่อพระเพทราชา แม่แต่พระยาสุรสงคราม ก็มาเป็นกำลังสำคัญของพระเพทราชา ในการช่วงชิงราชสมบัติ แต่พระยาสีหราชเดโช ยังคงถวาย- ความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเมื่อพระยาสีหราชเดโช ได้รับ มอบหมายให้ไปอยู่กับเจ้าฟ้าอภัยทัต พระยาสีหราชเดโช ก็ทำตามหน้าที่ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า พระเพทราชาจะเป็นฝ่ายชนะ และตนเองจะได้รับภัยถึงชีวิต หากพิจารณาเนื้อความ ในบทละครตอนนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับเสี้ยวหนึ่งในชีวิตทางการเมืองของ- หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หลวงวิจิตรวาทการ ดำรง- ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ และเป็นผู้นับสนุนให้ไทยเข้ากับ ฝ่ายอักษะ อันได้แก่ เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น เมื่อสงครามทวีความรุนแรงขึ้น และญี่ปุ่นกำลังอยู่ในภาวะคับขัน มีการเปลี่ยนตัวทูตกัน ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลหากคนที่จะไปเป็น ทูตประจำกรุงโตเกียวแทนไม่ได้ หลวงวิจิตรวาทการ จึงขอไปเป็นทูตประจำกรุงโตเกียว แทน ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นท่านก็ทราบดีว่า สงครามครั้งนี้ ฝ่ายสัมพันธมิตรกำลังเป็นฝ่ายได้- เปรียบและมีแนวโน้มที่จะชนะ และหากสัมพันธมิตรชนะ ท่านก็จะตกอยู่ในความลำบาก เพราะว่าในขณะนั้นคณะรัฐมนตรี และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายท่านมีใจโอนเอียงไปเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว แต่หลวงวิจิตรวาทการ ก็ยังคงอยู่ข้างฝ่ายอักษะ และทำหน้าที่ ไปเป็นทูตประจำกรุงโตเกียว เนื่องจากท่านไตร่ตรองรับผิดชอบในการประกาศตัวเข้ากับฝ่ายอักษะแล้ว ท่านก็ต้องรับผิดชอบให้ตลอด ดังนั้น การที่หลวงวิจิตรวาทการ - เลือกลงเฝ้าวีรกรรมของพระยาสีหราชเดโช มาแสดง ก็เพราะต้องการแสดงให้เห็นถึง- ความรักและซื่อตรงต่อหน้าที่ของพระยาสีหราชเดโช และของตัวท่านเองด้วยก็อาจ- เป็นได้

ส่วนในบทละครประวัติศาสตร์เรื่อง ครุฑดำ หลวงวิจิตรวาทการ แสดงให้เห็นว่า การทำความดีด้วยความรักชาติบ้านเมือง บางครั้งก็ไม่ได้รับผลดีตอบแทน ตรงกันข้ามกลับได้รับผลร้าย ดังที่หลวงไกรพิชิต ซึ่งเป็นหัวหน้าครุฑดำ พยายามช่วยคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นเชลยในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกให้ได้รับอิสระ แต่ผลแห่งการกระทำด้วยความรักชาตินี้ กลับทำให้หลวงไกรพิชิต ได้รับโทษประหารชีวิต เพราะ "อันที่จริงงานที่เธอทำนั้นเป็นความดีแท้แท้ผิดกฎหมาย ... พม่ากับไทยเวลานี้ไม่ได้มีสงครามกัน การที่พวกเขาไปมาพันทหารพม่าที่กำลังเดินทางอยู่ในดินแดนของไทย ก็ผิดกฎหมายอีก ศาลต้องพิพากษาตามกฎหมาย ไม่ใช่ตามความรู้สึกอันแท้จริง- ในดวงใจ" ¹ การกระทำต่าง ๆ ของหลวงไกรพิชิต ที่ทำไปด้วยความรักชาติ แต่กลับได้รับโทษถึงประหารนี้ เป็นไปในลักษณะเดียวกับหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้ทำงานต่าง ๆ ด้วยความรักชาติ แต่ในที่สุดก็ถูกคุมขังในข้อหาเป็นอาชญากรสงคราม ก็เพราะเรื่องรักชาติ ดังที่ท่านได้เขียนบันทึกในที่คุมขังแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจว่า "การที่ต้องมาอยู่ในห้องขัง ก็เพราะเรื่องรักชาตินั้นเอง ในคำฟ้องฐานอาชญากรสงครามข้อแรกที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาล ก็คือ จำเลยเป็นผู้ลี้ภัยในลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง ... ความรักชาติกลายเป็น - อาชญากรรมไปแล้ว โดยกฎหมายอาชญาที่ออกใหม่" ² ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ ใช้บทละครเรื่อง "ครุฑดำ" ในการตัดพ้อว่า ทำดีแล้วไม่ได้ดี ดังคำพูดของพวกครุฑดำที่ว่า "แล้วไหนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ถ้าเราไม่ทำอย่างที่เราทำ แต่เราทำอย่างที่คนอื่นเขาทำ ป่านนี้เราก็เป็นพระยานาหมื่น มีที่ดินตั้งหลายพันไร่ - นอนสบายไปแล้วใช้ไหม ... แล้วสมมติว่าเราไม่ทำอะไรเลย ... เราไม่เกี่ยวของ- ด้วย ชุกซ่อนตัวอยู่เสียไม่ยุ่งกับใคร เราก็มไม่ต้องรับโทษอะไร เพราะเมื่อไม่ทำอะไร มันก็ไม่ทำอะไรผิด" ³ ดังนั้น บทเรียนจากประสบการณ์ในชีวิตทางการเมืองของหลวงวิจิตรวาทการ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงถูกถ่ายทอดออกมาในบทละคร

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, ครุฑดำ (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 25.

² หลวงวิจิตรวาทการ, "บันทึกในที่คุมขัง พ.ศ. 2489", วิจิตรวาทการ-อนุสรณ์ เล่ม 2, หน้า 86.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, ครุฑดำ, หน้า 27.

ประวัติศาสตร์เรื่อง สี่ราชเคโซ และ ครุฑคำ ว่า "อย่าไวใจคนใหม่มากนัก อย่า-
นึกว่าความดีที่เราทำนั้นจะให้ผลดีเสมอไป เราทำดีแต่อาจได้รับผลร้ายก็ได้ โลก-
เป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน"¹

งานละครของหลวงวิจิตรวาทการ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่ง-
แสดงในนามของคณะวิจิตรศิลป์นั้น ไม่เป็นที่นิยมของประชาชนนัก "การละครขาดทุน
เกือบจะต้องขายบ้าน"² ทั้งนี้และทั้งนั้น ผู้เขียนสันนิษฐานว่า สาเหตุเนื่องมาจาก
การขาดแรงสนับสนุนจากรัฐบาล คือ เมื่อหลวงวิจิตรวาทการ มาตั้งคณะละครของ-
ตนเอง จึงขาดผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์และดนตรี อีกทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายจิตรกรรม
ในการสร้างฉากให้วงงานวิจิตรพิสดาร ซึ่งล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร
แทบทั้งสิ้น และในขณะเดียวกัน มหรสพต่าง ๆ ในช่วงนี้ก็ฟื้นตัว มีโรงละครของ-
เอกชนที่ให้ความบันเทิงแก่ประชาชนหลายแห่ง อาทิ นาครเกษม ศรีอยุธยา เฉลิมกรุง
เฉลิมไทย และเฉลิมนคร ฯลฯ และมีคณะละครซึ่งเป็นที่นิยมของประชาชนมากมาย
เช่น คณะเทพศิลป์ คณะศิวารมณั์ ละครเฉลิมกรุง ของ พระนางเธอลักษมี-
ลาวัณ และคณะวิจิตรเกษม เป็นต้น³ นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่ทำให้ความบันเทิงใจอื่น ๆ
เช่น ภาพยนตร์ไทย ภาพยนตร์ต่างประเทศ และวงดนตรีสากลเกิดขึ้นมากมาย
ดังนั้น ประชาชนจึงมีโอกาที่จะเลือกสรรสิ่ง³ที่ทำให้ความบันเทิงใจได้ตามความพอใจ
งานละครของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเดิมได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลจอมพล.
พิบูลสงคราม และแทบไม่มีคู่แข่งเลยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อขาดแรง-
สนับสนุนที่สำคัญ และต้องแข่งขันกับคณะละครที่มีชื่อเสียงซึ่งสร้างงานศิลปะที่ประณีต
ละเมียดละไม อาทิ คณะเทพศิลป์ และศิวารมณั์แล้ว งานละครของหลวงวิจิตร-
วาทการ ในช่วงนี้จึงอับเฉาไป

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

² เสรีชัย พันธรั้ง, "พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนัก-
นายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2441 - 2505", วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2, หน้า 92.

³ เก็บความจาก กาญจนาศพนันธุ์ (สง่า กาญจนาศพนันธุ์), ยุคเพลงหนัง-
และละครในอดีต (กรุงเทพฯ : เรื่องศิลป์, 2518) และ อนุสรณ์พรานบุรุษ
(กรุงเทพฯ : กีษิตสยาม, 2519).

4.3 สังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2491 - 2500) มีอิทธิพล ต่อพลละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ

เป็นที่ทราบดีแล้วว่า สถานการณ์ในสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม เป็น-
นาयरัฐมนตรีช่วงที่ 2 ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ¹ เนื่องจากเกิดความขัดแย้งทางความคิด
ทางการเมืองระหว่างกลุ่มนักการเมือง ตลอดจนประชาชนพลเมืองมาก นอกจากนี้
ยังมีภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังแพร่สะพัดและแทรกแซงในประเทศต่าง ๆ ทาง-
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น เกาหลี เวียดนาม เขมร ลาว และกำลัง-
แทรกแซงในประเทศไทย จอมพล.พิบูลสงคราม จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะต่อต้าน
และปราบปรามคอมมิวนิสต์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น ออกพระราชบัญญัติ
ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ในพ.ศ. 2495 นอกจากนี้ ยังได้นำ "ลัทธิ-
ชาตินิยม" มาปลุกฝังในหมู่ประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เพราะรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม
มีความเชื่อว่า นอกจากลัทธิชาตินิยมจะเป็นเครื่องมือสร้างชาติได้ดีกว่าเครื่องมืออย่าง-
อื่นแล้ว "ลัทธิชาตินิยม หรือลัทธิรักชาติเพียงลัทธิเดียว จะเป็นเครื่องมือป้องกันภัย-
อันตรายที่จะบังเกิดแก่ชาติได้ทุกทาง"² และเป็น "ลัทธิอันเดียวในโลกนี้ที่อาจจะเป็น-
ป้อมปราการป้องกันความระบาคของคอมมิวนิสต์"³ ได้ ดังนั้น รัฐบาลจอมพล.พิบูล-
สงคราม จึงใช้วิธีปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้แก่ประชาชน โดยใช้ศิลปะวรรณกรรมเป็นเครื่อง-
มือเหมือนกับที่เคยใช้โคลงมาแล้วในสมัยหนึ่ง รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม พยายาม
ใช้ศิลปะวรรณกรรมที่ประชาชนนิยมเป็นเครื่องมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เมื่อประชาชน
เบื่อศิลปะวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่รัฐบาลเคยใช้ รัฐบาลก็เปลี่ยนไปใช้ศิลปะวรรณกรรม-
อย่างอื่นต่อไปเรื่อย ๆ เช่น

¹ดูรายละเอียดในบทที่ 3.2 ว่าด้วยสภาพสังคมในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม
ช่วงที่ 2, หน้า 50.

²เสฐียร พันธรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 66.

³เสฐียร ไชยสุต, "คำของสุมาลย์ปกครองและครูสตรีวิทยา", เลือกสรรธรรม
ใน วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2, หน้า 13 อ้างจาก หลวงวิจิตรวาทการ, คำ-
บรรยายเรื่อง "ชาติกับศาสนา".

เปลี่ยนวิธีต่อต้านคอมมิวนิสต์ใหม่ ว่าแบบเลนินี่เกคนุฟงซังจะ -
 เบื่อแล้ว ... จึงเห็นสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ด้วยการ
 เลานิทานคุณตรี หรือนิทานต่าง ๆ ซึ่งในขั้นแรกของการเปลี่ยน-
 แปลงนี้จะได้อธิบายหัวหนาณะละครที่เคยแสดงทางวิทยุกระจาย-
 เสียงมาหาหรือไพเราะไปถึงนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของกรม-
 ประชาสัมพันธ์¹

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างภาพยนตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ คือ "พล.ต.อ.เผ่า
 ศรียานนท์ อธิปดิภรณ์ตำรวจได้จัดสร้างภาพยนตร์เรื่อง "ทางอเวจี" โดยมีจุดมุ่งหมาย
 เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์"²

ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ก็ได้ปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
 ให้แก่ประชาชน โดยการกลับไปฟื้นฟูสภาวะวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นอีก โดยตั้งเป็นกระทรวง-
 วัฒนธรรม และขยายงานออกสู่ส่วนภูมิภาค มีนโยบายที่จะใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น
 นำละครเคลื่อนที่ไปแสดง นำภาพยนตร์ไปฉาย ส่งนักสังคมสงเคราะห์เข้าเยี่ยม-
 เยียนประชาชน รวมทั้งมีหน่วยห้องสมุดเคลื่อนที่ของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วย-
 อนามัยเคลื่อนที่ของกระทรวงสาธารณสุขไปปฏิบัติงานด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนใน
 ส่วนภูมิภาคได้รับความรู้ ความสนใจวัฒนธรรมของชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และได้
 รับความบันเทิงไปในตัวด้วย ซึ่ง "ปรากฏว่าได้ทำให้เกิดความสนใจในเรื่องวัฒนธรรม
 ดีกว่าส่งเจ้าหน้าที่ไปพูดแต่อย่างเดียว"³

การฟื้นฟูของบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ พร้อมกับลัทธิชาตินิยม

ในช่วงที่ 2.

เพื่อให้การปลุกฝัง "ลัทธิชาตินิยม" ในหมู่ประชาชน โดยผ่านทางกระทรวง-
 วัฒนธรรมเป็นผลสำเร็จ จอมพล.พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้หลวงวิจิตรวาทการ -

¹ สยามรัฐ, 1 ตุลาคม 2495, หน้า 1.

² ชาวไทย, 16 กุมภาพันธ์ 2499, หน้า 4.

³ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 71 ตอนที่ 50, วันที่ 10 สิงหาคม 2497.

ซึ่งขณะนั้น ดำรงตำแหน่งอัครราชทูตประจำประเทศสวีเดน 1 กลับมาช่วย-
ราชการกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อฟื้นฟูละครศิลปากรอีกครั้งหนึ่ง และครั้งนี้เองที่หลวง-
วิจิตรวาทการ ได้แต่งบทละครประเภท "อนุภาพ" ต่าง ๆ ขึ้นหลายเรื่อง ได้แก่
เรื่อง อนุภาพพจนนรณาคำแหง (พ.ศ. 2497), อนุภาพแห่งความเสียสละ²
(พ.ศ. 2498), อนุภาพแห่งความรัก (พ.ศ. 2499) และ อนุภาพแห่งศีลศรัทธา³
(พ.ศ. 2500)

บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ในยุค "อนุภาพ" นี้
มีจุดมุ่งหมายปลุกใจให้รักชาติ ปลุกฝังความคิดเกี่ยวกับชาตินิยมให้แก่ประชาชน เช่น
ความรักชาติต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด และการยอมเสียสละเพื่อชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เป็น-
การเดินกลับไปสู่รูปเดิมของบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ สมัยที่ดำรง
ตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร แต่ผิดแตกต่างที่ว่า การปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้ประชาชน
ครั้งนี้ มิได้เป็นการสนองนโยบายการสร้างชาติให้เป็นมหาอำนาจเหมือนในยุคตน แต่-
เป็นการใช้ "ลัทธิชาตินิยม" เป็นเครื่องมือในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ตามนโยบาย
ของรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 2 ซึ่งกล่าวว่า "ไทยจะต้องเสียเอกราชอย่าง-
แน่นอน ถ้านำลัทธินี้มาดำเนินการในประเทศไทย"⁴ ดังนั้น เนื้อความในบทละครประวัติ-
ศาสตร์ยุค "อนุภาพ" จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งราชอาณาจักรไทย หลวงวิจิตร-
วาทการ พยายามปลุกสำนึกในหมู่ประชาชนว่า กว่าที่ราชอาณาจักรไทยจะก่อตั้งขึ้นมาได้

¹หลังจากที่ จอมพล.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงที่ 2 ได้ 2 ปี
คือ พ.ศ. 2493 หลวงวิจิตรวาทการ ได้กลับเข้ารับราชการอีก ตูรายละเอียดใน
บทที่ 3.3 ว่าด้วยหลวงวิจิตรวาทการ ในฐานะนักการเมือง, หน้า 80.

²บทละครเรื่อง อนุภาพแห่งความเสียสละ มีอีกชื่อหนึ่งว่า พจนนรณาย
มีเนื้อความเหมือนกันทุกประการ.

³บทละครเรื่อง อนุภาพแห่งศีลศรัทธา มีชื่อบทละครประวัติศาสตร์
หลวงวิจิตรวาทการ-ไดเคาโครงเรื่องจากเยอรมัน.

⁴สุภาพบุรุษ, 10 พฤศจิกายน 2491, หน้า 1.

นั้น ก็ด้วยความซากลำบาก ด้วยเลือดเนื้อ ชีวิต และความเสียดสละของบรรพบุรุษ
 ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยจะต้องพยายามรักษาราชอาณาจักรและเอกราช
 ของไทยไว้ โดยเฉพาะจากภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังแทรกแซงและคุกคามประเทศไทย
 อยู่ในเวลานั้น

ในบทละครเรื่อง อานุภาพพอขุนรามคำแหง หลวงวิจิตรวาทการ แสดง-
 ให้เห็นว่า พอขุนรามคำแหงได้ทรงเสียดสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่
 ให้ประเทศชาติ คือ "แม้แต่เอาใจใส่กับครอบครัวใหญ่ คือ บ้านเมืองทั้งประเทศ -
 ไม่ค่อยได้เอาใจใส่กับครอบครัวน้อย ๆ ของกูเอง" ¹ และ "เรื่องในครอบครัวของกู
 เอง กูไม่ค่อยจะสนใจใฝ่รู้ มีครอบครัวชาติไทยกว้างใหญ่ไพศาลที่กูจะต้องเอาใจใส่-
 กูแล" ² จนเกิดเหตุชะงักพะราษชิตาของพระองค์หนีไป สร้างความแค้นพระทัย
 ให้แก่พอขุนรามคำแหงมาก แต่ในที่สุด เมื่อชะงักโศกโศกพิศุญญาว่าหากได้เป็นใหญ่
 ในเมืองมอญแล้ว จะมาสวามิภักดิ์ และอยู่ในพระบารมีของพระองค์ พอขุนรามคำแหง
 จึงทรงอภัยโทษให้ เพื่อที่ว่าหากชะงักโศกพิศุญญาสำเร็จสมความตั้งใจแล้ว ก็จะเป็นการ
 เสริมให้อานุภาพของชาติไทยกว้างใหญ่ไพศาลออกไปอีก นอกจากนี้ ในกรณีที่ สามศร
 บุตรของขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด มาแก่แค้นเพนบิดา เมื่อพอขุนรามคำแหงจับตัวได้
 แทนที่จะลงโทษ กลับให้เอาตัวไปเลี้ยง เพราะทรงเห็นว่า สามศร เป็นคนมีความตั้งใจ
 แน่วแน่ และสามารถรักษาความลับได้ดี พอขุนรามคำแหง มิได้ทรงนึกถึงความปลอดภัย-
 ของพระองค์เองเลย ว่า สามศรอาจจะคิดแก้แค้นพระองค์อยู่ จนในที่สุด สามศรกลาย-
 มาเป็นกำลังสำคัญเป็นทหารเอกของพอขุนรามคำแหง ในการต่อสู้เพื่อรวบรวมอาณาจักร
 ไทยทางใต้ ยิ่งกว่านั้น เมื่อพอขุนรามคำแหง ทรงทราบจากขุนนางว่า สามศรรักกับ-
 พระนัคตาของพระองค์ พระองค์จึงทรงยกพระนัคตาให้สามศร เพื่อป้องกันการลักพา

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, อานุภาพพอขุนรามคำแหง, อนุสรณ์ในงานพระราช-
 ทานเพลิงศพ เรือเอกหญิง อนงค์ ฉายานนท ฅ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, วันที่ 24
 พฤษภาคม 2508 (พระนคร : การพิมพ์ไชยวัฒน์, 2508), หน้า 24.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

และเพื่อที่จะโค่นล้มเป็นกำลังให้แก่ประเทศไทยต่อไป ดังนั้น พ่อขุนรามคำแหง จึงเป็นตัวอย่างที่ดีในการเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อประเทศไทย ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ ต้องการให้ประชาชนเอาเยี่ยงอย่าง

นอกจากความเสียสละเพื่อประเทศไทยแล้ว หลวงวิจิตรวาทการ ยังนำจิตวิทยา มาผูกเรื่องให้ประชาชนเกิดความรักชาติ โดยแสดงให้เห็นว่า แม่แต่สามศรีซึ่งมิใช่คนสุโขทัย หากมีเชื้อสายจากผู้ที่ เป็นศัตรูของสุโขทัยโดยตรง ก็ยังมีความรักชาติไทยเหนือสิ่งอื่นใด และมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนสร้าง ความยิ่งใหญ่ให้แก่ประเทศไทย - แลวันไประสาอะไรก็ไปประชาชนคนไทยซึ่งมีเชื้อสายเป็นไทย จะไม่รักชาติและช่วยสร้าง ความยิ่งใหญ่ของชาติเรา นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ยังผูกเรื่องให้ เญยมาศ พระนัดดาของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งแม่เป็นหญิงที่มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับสามศรี เอานครศรีธรรมราชคืนมาจากพวกศรีวิชัย ทั้งนี้ก็เพื่อปลูกฝังความคิดที่ว่า ไม่ว่าหญิงหรือชายก็รักชาติและเสียสละเพื่อชาติได้เท่าเทียมกัน และ "ผู้หญิงก็ต้องรู้การเมืองเหมือนกัน เพราะต่อไปภายหน้าผู้หญิงก็ต้องเป็นนักการเมือง" ¹ และสิ่งที่บดละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ จะขาดเสียมิได้ก็คือ คำพูดปลุกใจให้รักชาติ โดยผ่านทางคำพูดของตัวละครคือ "พี่น้องทั้งหลาย ในชีวิตของเราไม่มีอะไรสำคัญเท่ากับความ เป็นไทย ขอให้พวกเรานึกถึงความ เป็นไทย กอบกู้ความเป็นไทย รักษาความเป็นไทย ชาติไทยที่รักของเรา" ²

ในบดละครเรื่อง อานภาพพ่อขุนรามคำแหง หลวงวิจิตรวาทการ ได้แสดงถึงการรวบรวมอาณาจักรไทยทางใต้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง (ประมาณพุทธศักราช 1800 เศษ) และในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้ พ่อขุนเม็งราย พระมหากษัตริย์ล้านนาไทย ก็ทรงกำลังรวบรวมอาณาจักรไทยทางเหนือ สร้างความ-

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

เป็นปีกแผ่นมั่นคงของชาติไทย หลวงวิจิตรวาทการ จึงได้นำประวัติศาสตร์ "ตอนที่-
 พอขุนเมงรายมีพระราชดำริจะรวมทริภุชชัยเข้าในลานนาไทย โดยมีต้องรบราฆ่าฟัน
 กันในระหว่างไทยด้วยกัน ไต่ทรงไช้อำมาตย์มนตรีผู้ฉลาดของพระองค์ดำเนินการ
 เรื่องนั้นจนประสบความสำเร็จ ไต่ทริภุชชัยสมพระประสงค์โดยมิต้องเสียเลือดเนื้อ"¹
 มาสร้างเป็นบทละครเรื่อง อานุภาพแห่งความเสียสละ เพื่อปลูกฝังความคิดเกี่ยวกับ
 ความเสียสละแก่ประชาชน โดยผ่านทางคำพูดของพอขุนเมงรายว่า "งานใหญ่ งานสำคัญ
 ของประเทศชาตินั้น เราจะทำให้สำเร็จได้ก็ด้วยความเสียสละ ความเสียสละเป็น-
 ของมีอานุภาพมาก อานุภาพแห่งความเสียสละสามารถจะบรรดลบันดาลให้งานทุกอย่าง
 ประสบผลสำเร็จได้เสมอ"² หลวงวิจิตรวาทการ ได้ผูกเรื่องให้ตัวละครเอกเกิด-
 ความขัดแย้งระหว่างความรักและหน้าที่ ในที่สุด ตัวละครเอกก็ยอมเสียสละความรัก
 เพื่อหน้าที่ คือ ขุนฟ้าไคร้รับมอบหมายจากพอขุนเมงรายให้พยายามหาทางให้ทริภุชชัย
 มารวมกับลานนาไทยให้ได้ ในระหว่างที่ขุนฟ้าอยู่ในเมืองทริภุชชัยเพื่อดำเนินตามแผน
 การรวมทริภุชชัยเข้ากับลานนานั้น ขุนฟ้าไคร้เกิดรักและลุ่มหลงจามรีซึ่งเป็นข้าหลวง
 นางใน จนถึงกับเกือบทำให้เสียหน้าที่ แต่ขุนพันซึ่งเป็นผู้ช่วยได้เตือนสติไว้ ในที่สุด
 ขุนฟ้าไคร้ระลึกถึงพระราชดำรัสของพอขุนเมงรายเรื่อง "ความเสียสละ" จึงยอมเสียสละ
 ความรักของตนทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ

บทละครเรื่อง อานุภาพแห่งความเสียสละ ยังแสดงให้เห็นประชาชนเห็นว่า
 การก่อตั้งราชอาณาจักรไทยนั้น นอกจากจะสำเร็จด้วยความเสียสละแล้ว รากฐาน-
 สำคัญในการก่อตั้งราชอาณาจักรไทยอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความสามัคคีกลมเกลียวของ
 บรรพบุรุษ เพราะ "บางครั้งพระมหากษัตริย์ไทยต่างอาณาจักรกัน ไต่ทรงทำงาน -
 อย่างเดียวกัน และทำความกลมเกลียวกัน"³ ดังที่ "พอขุนรามคำแหง ทำงาน
 ทางใต้ กู (พอขุนเมงราย - ผู้เขียน) ทำงานทางเหนือ ในที่สุด อาณาจักรของเรา

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, อานุภาพแห่งความเสียสละ (พระนคร : โรง-
 พิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2498), หน้า 2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ทั้งสองก็คงจะรวมเป็นอาณาจักรไทยอาณาจักรเดียว" ¹

ภายหลังที่ละครเรื่อง อาณาจักรแห่งความเสียสละ ได้ออกแสดงแล้ว ๗๗๗-
 ๗๗๘ ทานนายกรัสนนตรีได้มีบัญชาให้ พันเอก หลวงวิจิตรวาทการ คิดแต่งเรื่องเกี่ยวกับ-
 การให้โอรสองค์ที่ 5 ของพ่อขุนบรม ไต่ทรงตั้งอาณาจักรอยุธยา เพื่อให้เข้าสู่ศต
 ลครประวัติศาสตร์ ว่าด้วยการก่อตั้งราชอาณาจักร" ² หลวงวิจิตรวาทการ จึงได้นำ
 ประวัติศาสตร์ตอนที่ "พระโอรสองค์ที่ 5 ของพ่อขุนบรม ไต่ทรงตั้งอาณาจักรอยุธยา
 ด้วยวิธีพากเพียรพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกรุงละโว้" ³ มาผูกเป็นบทละครเรื่อง อาณาจักรแห่ง
 ความรัก ใ้ โอรสของขุนบรม ได้อภิเษกกับพระธิดาบุญธรรมของพระเจ้ากรุงละโว้
 และได้ครองอาณาจักรอยุธยาต่อมา ทั้งนี้และทั้งนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ได้แนวคิด
 จากนักคนควาว่า

ในสมัยที่พระโอรสพ่อขุนบรมตั้งอาณาจักรไทยขึ้นหลายแห่งนั้น
 คินแดนทางใต้ตกอยู่ในอำนาจขอม พระเจ้ากรุงละโว้ซึ่งเป็น-
 ขอม ... กำลังมีอำนาจยิ่งใหญ่ การก่อตั้งอาณาจักรอยุธยา
 ไม่สามารถทำได้ด้วยวิธีช่วงชิงดินแดนเหมือนที่อื่น ถ้าพระโอรส
 องค์ที่ 5 ของพ่อขุนบรมทรงตั้งอาณาจักรอยุธยาได้ ก็ต้องมี -
 ความสัมพันธ์ทางหนึ่งทางใดกับพระเจ้ากรุงละโว้ พฤติการณ์
 บางอย่างในทางคนควาชวนให้คิดว่า โอรสพ่อขุนบรมได้เป็น-
 ราชาบุตรเขยของพระเจ้ากรุงละโว้ หรือได้อภิเษกกับเจ้าหญิง-
 ละโว้องค์หนึ่งองค์ใด แล้วจึงไปตั้งอาณาจักรอยุธยา ⁴

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะเป็นที่นาเชื่อถือหรือไม่ -
อาณาจักรแห่งความรัก ก็เป็นเพียงบทละครที่ "ขอให้พึงเล็งแต่เพียงเจตนารมณ์
 ความมุ่งหมายของเรื่องซึ่งแสดงถึงวีริยะอุตสาหะแห่งวีรชนตนตระกูลของเราที่ก่อตั้ง
 ราชอาณาจักรไทยลงในแผ่นดินสุวรรณภูมิ" ⁵

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

² หลวงวิจิตรวาทการ, อาณาจักรแห่งความรัก (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 1.

³⁻⁴⁻⁵ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ยุคอาณาจักรสุโขทัย เน้นถึงการก่อตั้งราชอาณาจักร การสร้างรากฐานของชาติไทย หลวงวิจิตรวาทการ พยายามแสดงให้เห็นว่า ราชอาณาจักรไทยก่อตั้งได้สำเร็จและดำรงอยู่มาจนทุกวันนี้ก็ด้วย "ความเสียสละอย่างยิ่งยวดของวีรชนคนตระกูลไทย" ¹ ดังนั้น "หากเราไม่สามารถรักษาไว้ได้ ถ้าเราไม่ทำให้กองมรดกอันนี้ใหญ่โตยิ่งขึ้น แข็งแรงยิ่งขึ้น ถ้าเราโง่เขลา หรือหาความสุขส่วนตัว ทำให้กองมรดกอันนี้เสื่อมโทรมลงไป หรือเล็กลงไป ก็จะเป็นบาปกรรมความชั่วร้ายของเราเอง" ²

จากการศึกษาบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ตั้งแต่เรื่องแรกคือ นเรศวรประกาศอิสรภาพ (พ.ศ. 2477) จนถึงเรื่องสุดท้ายคือ อาณาจักรแห่งความรัก (พ.ศ. 2499) จะเห็นได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ผันแปรไปตามสภาพสังคมและการเมือง และที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือ บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ จะรุ่งโรจน์หรือตกต่ำก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางการเมืองของ จอมพล.พิบูลสงคราม ทั้งนี้เนื่องจาก หลวงวิจิตรวาทการ เป็นที่ปรึกษาพิเศษ และเป็นผู้ที่จอมพล.พิบูลสงคราม เชื่อถือมาก ดังนั้น บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ จึงเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ที่สำคัญอย่างหนึ่ง เมื่อใดที่รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม เมื่อนั้น ต้องมีบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ³ จึงกล่าวได้ว่า สังคมในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม มีอิทธิพลต่อบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ.

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, อาณาจักรแห่งความเสียสละ, หน้า 11.

² หลวงวิจิตรวาทการ, อาณาจักรพูนรามคำแหง, หน้า 47.

³ บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ในที่นี้ หมายถึง บทละครประวัติศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายปลุกคนรักชาติ ตามลัทธิชาตินิยม.

4.4 บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ กับการสะท้อนภาพสังคม

แม้ว่าวรรณกรรมในยุคสมัยใด เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพของสังคมในยุคสมัยนั้น แต่ภาพสังคมที่สะท้อนออกมาในวรรณกรรม ย่อมผ่านโลกทัศน์ของนักประพันธ์แล้ว นอกจากนั้น นักประพันธ์จะถ่ายทอดเฉพาะสภาพสังคมที่ตนสนใจชัดเจน หรือ สภาพสังคมที่ทำให้ตนเกิดความสะเทือนอารมณ์ออกมา และพร้อมกันนั้นนักประพันธ์ก็อาจจะต่อเติม เสริมแต่งภาพสังคมโดยใช้จินตนาการของตนเองด้วย ดังนั้น หากเรามุ่งที่จะศึกษาสภาพสังคมจากวรรณกรรมนั้นแต่เพียงอย่างเดียว เราก็อาจจะไม่ได้ภาพสังคมที่แท้จริงและสมบูรณ์จากวรรณกรรมนั้น นอกจากนั้น แม้ว่าในยุคสมัยที่กวีสร้างสรรค์งานวรรณกรรมจะมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นและมีสภาพสังคมที่น่าสนใจ แต่หากกวีบางคนไม่สนใจที่จะบันทึกภาพสังคมนั้น และไม่พิถีพิถันในการให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพสังคม เราก็อาจจะไม่ได้ข้อเท็จจริงทางสังคมในยุคสมัยนั้นเท่าไรนัก

ภาพสะท้อนของสังคมในบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ก็เช่นเดียวกัน หลวงวิจิตรวาทการ มีจุดมุ่งหมายในการ "ปลุกตนรักชาติ" เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ดังนั้น นอกจากเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นนโยบายปลุกตนรักชาติของรัฐบาลแล้ว ภาพสังคมด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับความรักชาติ หลวงวิจิตรวาทการ มิได้สะท้อนออกมาให้ปรากฏในบทละครเท่าไรนัก นอกจากนั้น บทละครของหลวงวิจิตรวาทการ มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นการที่จะสะท้อนภาพสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม จึงเป็นไปได้ยาก แต่อย่างไรก็ตาม ภาพสังคมสมัย จอมพล.พิบูลสงคราม บางเสี้ยวก็ยังปรากฏในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ แม้จะเป็นเพียงเสี้ยวเล็ก ๆ ก็ตาม เช่น

1) การเรียกชื่อประเทศ ในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2481 - 2487) มีการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลได้ออกธรรมนูญฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ คือเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" เป็น "ไทย"

บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ที่แต่งก่อนปี พ.ศ. 2481 จะเรียกชื่อประเทศว่า "สยาม", "กรุงไทย", "เมืองไทย" ดังที่ปรากฏในบทละคร เรื่อง ราชธิดาพระร่วง ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2477 ว่า "จะลวงลับแดนสยามข้าม-
เข้าใน เขตรามัญเพื่อไปติดตั้งตัว" ¹ ในบทละครเรื่อง นเรศวรประกาศอิสรภาพ เรียกชื่อประเทศว่า "เมืองไทย" และ "กรุงไทย" คือ " ... เมืองไทย ซึ่งเป็น-
ดวงแก้ว ตกอยู่ในอำนาจพม่าถึง 15 ปี ไต่คงคืนเป็นเสรีรัฐอิสระ ... ดวงวิญญาน
ของพระนเรศวรมหาราช จะคอยคุ้มครองกรุงไทย" ² นอกจากนี้ ในบทละครเรื่อง
พระเจ้ากรุงธน ซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2480 จะเรียกชื่อประเทศว่า "เมืองไทย" คือ
"ในเมืองไทยเรามีคนจีนอยู่มาก" ³ และ "คนจีนที่ตกเป็นเชลยในพม่าซาก็ช่วยเอาไว
ทำมาหากินในเมืองไทยมาก" ⁴

แต่บทละครที่แต่งหลังจากปีพ.ศ. 2481 เป็นต้นมา จะเรียกชื่อประเทศว่า
"ประเทศไทย" ตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 อาทิ บทละครเรื่อง น่านเจ้า ซึ่งแต่งใน พ.ศ.-
2482 มีใจความว่า "เราก็จะไต่ดินใหม่ตั้งภูมิลำเนาของไทย ตั้งประเทศไทยได้ใหม่" ⁵
และ " ... พวกเราตองออกเดิน เติงกันต่อไป เติงลงไปจนถึงแหลมทอง แหลมทอง-
ซึ่งจะไต่นามในอนาคตว่า "ประเทศไทย" ⁶ นอกจากนี้ ในบทละครเรื่อง พอลุนผาเมือง
ซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2483 ก็เรียกชื่อประเทศว่า "ประเทศไทย" คือ "ขอเชิญขึ้นเป็น-
กษัตริย์ครองพารา ไต่ปกปักรักษาประเทศไทย" ⁷ เป็นต้น

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, ราชธิดาพระร่วง. (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 1.

² หลวงวิจิตรวาทการ, "นเรศวรประกาศอิสรภาพ", วิจิตรสาร เล่ม 1,
หน้า 135.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, "พระเจ้ากรุงธน", เรื่องเดิม, หน้า 98.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

⁵ หลวงวิจิตรวาทการ, "น่านเจ้า", เรื่องเดิม, หน้า 62.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

⁷ หลวงวิจิตรวาทการ, พอลุนผาเมือง. (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 22.

จะสังเกตเห็นว่า เมื่อบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ จะมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมักจะเรียกชื่อเมืองตามชื่อเมืองหลวง อาทิ สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี แทนที่หลวงวิจิตรวาทการ จะเรียกชื่อเมืองหรือชื่อประเทศตามยุคสมัยในประวัติศาสตร์ แต่หากกลับเรียกชื่อประเทศตามยุคสมัยที่แต่งบทละคร กล่าวคือ บทละครที่แต่งก่อน พ.ศ. 2481 จะเรียกชื่อประเทศว่า "สยาม, "กรุงไทย" และ "เมืองไทย" ส่วนบทละครที่แต่งหลังปี พ.ศ. 2481 หลวงวิจิตรวาทการ เรียกชื่อประเทศว่า "ประเทศไทย" ตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 ซึ่งออกในสมัยนั้น

อนึ่ง การเรียกชื่อประเทศเพื่อนบ้านก็เป็นเดียวกัน หลวงวิจิตรวาทการ จะเรียกชื่อประเทศตามที่ใช้เรียกกันในสมัยที่แต่งบทละครนั้น เช่น ในบทละครเรื่อง-
พอลขุนผาเมือง ซึ่งแต่งใน พ.ศ. 2483 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกู้สภาพจากขอมในสมัยเริ่มก่อตั้งกรุงสุโขทัย หลวงวิจิตรวาทการ เรียกเมืองขอมว่า "กรุงกัมพูชา" แม้ว่าตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย ยังไม่ปรากฏว่ามี "กรุงกัมพูชา" แต่การที่หลวงวิจิตรวาทการ เรียกเมืองขอมว่า "กรุงกัมพูชา" อาจเป็นเพราะท่านต้องการให้ประชาชนเข้าใจง่าย ๆ ว่า เมืองขอมก็คือ เขมรปัจจุบันนั่นเอง ส่วนความน่าเชื่อถือจะมีมากน้อยเพียงไร ก็เป็นภารกิจของนักประวัติศาสตร์ที่จะต้องพิสูจน์

2) การตั้งชื่อบุคคล ในสมัยการ "สร้างชาติ" รัฐบาลของจอมพลป.-พิบูลสงคราม ได้มีการกำหนดการตั้งชื่อบุคคล เช่น ชื่อผักผลไม้ ดอกไม้ สมควรเป็นชื่อผู้หญิง และชื่ออาวุธ หรือ คำที่มีความหมายแข็งแกร่ง สมควรเป็นชื่อผู้ชาย เป็นต้น การตั้งชื่อบุคคลนี้ก็ได้อะทอนออกมาให้เห็นได้ในการตั้งชื่อตัวละครในบทละคร-ประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการพอสมควร เมื่อบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ จะมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ และชื่อตัวละครส่วนใหญ่ก็เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ แต่บทละครบางเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการ ก็ได้ดัดเติมเสริมแต่งเนื้อเรื่อง และสร้างตัวละครซึ่งไม่มีในประวัติศาสตร์ ดังนั้น หากเราสังเกตชื่อตัวละครที่หลวงวิจิตรวาทการ สร้างขึ้นจะพบว่า ชื่อตัวละครในบทละครที่แต่งก่อนปี พ.ศ. 2485 (ซึ่งเป็นปีที่สภาวัฒนธรรมได้กำหนดการตั้งชื่อบุคคลขึ้น) หลวงวิจิตรวาทการ มิได้แยกชื่อใดควรเป็นชื่อผู้หญิงและชื่อใดควรเป็นชื่อผู้ชาย อาทิ ในบทละครเรื่อง

พระเจ้ากรุงธน ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2480 มีชื่อตัวละครชายซึ่งเป็นชาวบ้านสามัญชน ว่า ประไพ นิล นิตย น้อย จันทร เป็นต้น และในบทละครเรื่อง ศึกกลาง ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2480 มีชื่อตัวละครชายว่า ขุนพิมล สุตจิต และน้อม เป็นต้น

ส่วนบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งแต่งหลังจากที่มีการกำหนดการตั้งชื่อบุคคลแล้ว ชื่อตัวละครจะเป็นไปตามที่กำหนด เช่น ในบทละครเรื่อง ตายดาบหน้า ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2490 มีชื่อตัวละครชาย คือ ธงทอง และชื่อตัวละครหญิงว่า ก่องแก้ว เป็นต้น

แม้ว่าตัวอย่างการตั้งชื่อตัวละครที่หลวงวิจิตรวาทการ สร้างขึ้นซึ่งส่วนมากเป็นสำนวนแบบสมัยใหม่ ไม่น่าแปลกใจ แต่จากตัวอย่างเหล่านี้ก็พอที่จะทำให้เราเห็นร่องรอยธรรมเนียมการตั้งชื่อบุคคลในยุคสมัยที่แต่งบทละครนั้น ๆ พอสมควร

3) บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ สะท้อนให้เห็นบุคคลที่เป็นสื่อกลางในการสร้างชาติของรัฐบาล กล่าวคือ ในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 1 รัฐบาลใช้กรมโฆษณาการเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่นโยบาย "การสร้างชาติ" ของรัฐบาล มีการกระจายเสียงรายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ (สังข์ พันโนทัย) และ นายคง รักไทย (คงศักดิ์ คำคิริ) รายการนี้เป็นกระบอกเสียงให้แก่รัฐบาลในสมัยนั้นเป็นอย่างดี ทั้งนายมั่น และนายคง ได้ปรากฏออกมาเป็นตัวละครในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เรื่อง พ่อขุนผาเมือง หลวงวิจิตรวาทการ ใช้การสนทนาระหว่างตัวละครนายมั่นและนายคง ชักชวนให้คนไทยกอบกู้ความเป็นไทยจากพวกขอม นอกจากนั้น นายมั่น และ นายคง ยังเป็นตัวละครสำคัญเป็นผู้ประสานงานระหว่างพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพ่อขุนบางกลางทาว เจ้าเมืองบางยาง จนสามารถกอบกู้เอกราชของชาติไทยได้สำเร็จ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ ได้สะท้อนภาพนายมั่น และ นายคง ในฐานะที่เป็นสื่อกลางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างชาติไทยในสมัยนั้น

4) บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ สะท้อนให้เห็นสังคมที่มีการทุจริตในหน้าที่ราชการ การหาผลประโยชน์ใส่ตนโดยมิชอบ ในปี พ.ศ. 2491 เป็นปีที่จอมพล.พิบูลสงคราม ได้เริ่มเขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2

สภาพเศรษฐกิจในสังคมยุคนั้น ไม่นิ่งงันนัก ค่าครองชีพสูง ประกอบกับการใช้อำนาจ
หน้าที่ในราชการแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนกันมาก ปัญหาเหล่านี้สืบเนื่องมาแต่ครั้งที่
รัฐบาลของ พลเรือตรี ตรีชัย ธารังนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และมิสามารถ
แก้ไขปัญหานี้ได้ ดังนั้น รัฐบาลของจอมพล.พิบูลสงคราม จึงอ้างสาเหตุเหล่านี้
ในการรัฐประหาร เพื่อที่รัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม จะได้เข้ามาแก้ไขปัญหานี้
โดยเฉพาะปัญหาการทุจริตในหน้าที่ราชการ การใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์
ใส่ตน ซึ่งระบอบไปทั่วทุกหน่วยราชการ สภาพสังคมที่มีการคอร์รัปชันนี้ได้สะท้อนออกมา
ในบทละครประวัติศาสตร์ เรื่อง กรรุดำ ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2491 ว่า "นี่โรคให้ลิ้นบน,
โรคคอร์รัปชันมันระบาดมาดังในป่านี้แล้วหรือ" ¹ จากคำพูดประโยคนี้ของแต่ละคร
สะท้อนให้เห็นว่าผู้แต่งอาจจะเขียนเกินความจริงไปบ้างว่า การคอร์รัปชันได้ระบาด
เข้าไปถึงในป่าลึก ทั้งนี้ผู้แต่งอาจต้องการให้ผู้อ่าน หรือผู้ดูละครรู้สึกว่าการคอร์รัปชัน
ทุกหน ทุกแห่งในสังคมสมัยนั้น

บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ โดยลักษณะของมันแล้ว
ย่อมไม่สะท้อนภาพสังคมในยุคของผู้แต่งได้แน่นอน เพราะ เนื้อเรื่องในบทละคร เป็น
ประวัติศาสตร์ แต่ถึงกระนั้นสภาพความเป็นจริงในสังคมบางอย่างก็ยังปรากฏในบท
ละคร ดังเช่น การเรียกชื่อประเทศ เปลี่ยนจาก "สยาม" มาเป็น "ประเทศไทย"
การตั้งชื่อบุคคล การสะท้อนภาพบุคคลที่เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่นโยบายของรัฐบาล
ในการสร้างชาติ และการสะท้อนการคอร์รัปชันในสังคม เป็นต้น ส่วนเนื้อหาในบทละคร
ประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้การปลุกใจให้รักชาติ เป็นแกนของเรื่องเป็นส่วนใหญ่ ได้สะท้อนให้
เห็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยม ไปสู่ประชาชนได้อย่างเด่นชัด
เนื่องจากภารกิจของบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ ถือเป็นพาหนะนำ
ความคิดเกี่ยวกับชาตินิยม ไปสู่ประชาชน ดังนั้น จึงสะท้อนนโยบายทางการเมืองของ
รัฐบาลสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ออกมาได้อย่างสมบูรณ์มากกว่าสังคมอื่น.

¹หลวงวิจิตรวาทการ, กรรุดำ (ฉบับอัดสำเนา), หน้า 1.